

Profesjonelle medmennesker

*En analyse av hvordan visitorer og innsatte
opplever visitortjenesten til Norges Røde
Kors*

André de Brisis

Masteroppgave i kultur- og samfunnspsykologi,
Psykologisk Institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2012

© André de Brisis

2012

Profesjonelle medmennesker - En analyse av hvordan visitorer og innsatte opplever
visitortjenesten til Norges Røde Kors

André de Brisis

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

IV

Sammendrag

Formålet med denne studien er å undersøke hvordan visitortjenesten til Norges Røde Kors oppleves, både av de som utfører tjenesten og de som benytter seg av den. Visitortjenesten innebærer at frivillige besøker innsatte i fengsel. Studien fokuserer særlig på hvordan deltakerne opplever tjenestens effekt/virkning. Studien baserer seg på tolv kvalitative intervjuer med seks innsatte og seks visitorer, analysert ved bruk av fortolkende fenomenologisk metode (IPA). Analysen illustrerer hvordan de innsatte gjennom visitoren opplever å få et genuint engasjert medmenneske å snakke med. Et viktig aspekt er hvordan visitoren oppleves å stå utenfor ”systemet”. Som utenforstående kan visitoren utgjøre et alternativt referansepunkt og muliggjøre andre måter å forstå seg selv på for den innsatte enn de som tilbys av subjektposisjonen ”innsatt”. Under visitorbesøkene får innsatte mulighet til å tre inn i andre subjektposisjoner som i større grad etterspør alminnelige og menneskelige sider ved de innsatte. Visitorbesøkene kan forstås som et dynamisk, dialogisk samspill heller enn en enveisprosess der omsorgsgiveren gir omsorg og den andre passivt mottar. Blant annet kan den innsattes aktive uttrykk for behov, og visitorens tolkning av retningslinjene, åpne og lukke for bestemte subjektposisjoner. Analysen illustrerer også hvordan visitorene kan sees på som ”profesjonelle medmennesker”. En slik forståelse underbygges av likhetstrekk mellom visitorrelasjonen slik deltakerne i denne studien opplever den og relasjoner mellom profesjonelle sosialarbeidere og deres klienter. Analysen peker på hvordan visitorer kan bidra til rehabilitering av innsatte, og til å kompensere for soningsskader. Resultatene fra denne studien kan bidra til en mer nyansert kunnskap om hvordan visitortjenesten oppleves av både innsatte og visitorer.

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært en utfordrende, men lærerik prosess, og når jeg nå er ved veis ende er det mange jeg vil takke. Først og fremst vil jeg takke visitorene og de innsatte som stilte opp til intervju, uten dere ville det ikke ha blitt noen oppgave. Jeg vil også takke de som har bistått meg med rekruttering av deltakere og anskaffelse av Røde Kors-materialer, spesielt forhenværende fagansvarlig for visitortjenesten Kathinka Steenstrup. I tillegg vil jeg takke Kriminalomsorgen region øst og region nordøst, samt fengselsledelsen ved fengselet som ga meg tillatelse til å intervju innsatte. Takk til Vitenskapsbutikken for et godt og hyggelig samarbeid.

Videre vil jeg takke min veileder Erik Carlquist. Du har vært sjenerøs med din tid og tydelig engasjert i prosjektet. Det hendte fler enn én gang at jeg banket på kontoret ditt og spurte om du hadde fem minutter å avse, for å forlate kontoret ditt etter halvannen times intens diskusjon. De gangene det buttet imot som mest har du vært til stor inspirasjon, mer enn du sannsynligvis er klar over.

Jeg vil også takke mine medstudenter for både faglige innspill og det sosiale samværet. Jeg kommer til å savne de mangfoldige slabberasene i den lille spisekroken vår. Dere er alle fantastiske mennesker. Sann mine ord: Våre veier vil krysses igjen.

Takk til min familie, dere vet hvem dere er. Det har gitt meg en enorm trygghet å vite at dere alltid stiller opp for meg hvis det skulle være noe.

Til sist vil jeg takke min kjære Eva. Ingenting er som å komme hjem til deg etter en lang dag på instituttet. Takk for din tålmodighet, din støtte, flotte middager, korrekturlesning og ikke minst takk for at du alltid har hatt troen på meg.

Oslo, mai 2012

André de Brisis

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	V
Forord.....	VII
Innholdsfortegnelse.....	IX
Innledning.....	1
Hva er visitortjenesten?.....	3
Visitorene.....	4
Innsatte.....	5
Fengselstyper og soningsforhold.....	6
Kriminalomsorg og fengselsstraff.....	6
Oppgavens teoretiske utgangspunkt og epistemologisk ståsted.....	8
Diskursiv psykologi.....	9
Metode.....	10
Valg av metode.....	10
Forskerens rolle og innvirkning på forskningsprosessen.....	11
Deltakere.....	12
Begrensninger ved utvalget.....	13
Om dataene som kan forventes av de ulike deltakergruppene.....	14
Gjennomføring av intervjuer.....	14
Gjennomføring av analyse.....	16
Etiske betraktninger.....	17
Hensyn i forbindelse med tredjepersoner.....	17
Sikring av konfidensialitet i oppgaven.....	18
Resultater og diskusjon.....	18
Fengselet som system.....	19
Hvordan visitorene opplever å være i fengselet.....	19
Noen å snakke med som er utenfor ”systemet”.....	21
Visitoren representerer det ”virkelige livet”.....	22
Visitoren tilbyr den innsatte et ”frikvarter”.....	26
Relasjonen som skal til.....	28
Kontrollert nært forhold.....	30
Flink som menneske.....	35
De er mennesker de også.....	37

Mennesket bak den innsatte.....	38
Utjevning av statusforskjeller.....	41
Oppsummerende diskusjon	44
Visitorene og de innsatte konstruerer visitorbesøkene i samspill	44
Visitorene som profesjonelle medmennesker	46
Visitormøtene tilbyr de innsatte nye subjektposisjoner	47
Videre forskningsspørsmål.....	49
Konklusjon	50
Litteraturliste	52
Vedlegg	56

Innledning

”Nei det er jo en kjip situasjon, det er jo det, det er jo en kinkig situasjon man har havna i. Så.. tenker ikke så mye.. (x) tenker bare å bli ferdig. Komme tilbake til virkeligheten”

Slik oppsummerer mannen som sitter foran meg hva han tenker om sin situasjon. Han er én av de omlag 3600 personene som til en hver tid soner i norske fengsler. Den innsatte bruker uttrykket ”å komme tilbake til virkeligheten”, som han setter i kontrast til livet i fengsel. For mange innsatte fremstår fengselet som et lukket system avskåret fra samfunnet utenfor. Tidligere forskning viser at innsatte har lite kontakt med familien, de er ensomme og de mangler sosialt nettverk (Alnæs, 2006; Friestad & Skog Hansen; 2004, Skardhamar, 2002). Det finnes imidlertid organisasjoner som er opptatt av å hjelpe innsatte holde kontakten med samfunnet utenfor murene. Denne studien handler om visitortjenesten til Norges Røde Kors, som er en slik organisasjon. Visitortjenesten er et samarbeid mellom Røde Kors og Kriminalomsorgen. Siden 1959 har frivillige fra Røde Kors’ visitortjeneste besøkt innsatte i norske fengsler for å bringe nye impulser inn i en monoton tilværelse, og være et medmenneske de innsatte kan snakke med (Norges Røde Kors, 2006).

”Visitortjenesten går ofte under benevnelsen “*den usynlige tjenesten*”, fordi den finner sted bak murene, inne på cella og er et møte mellom to mennesker alene” (Norges Røde Kors, 2006, s. 5). På tross av at visitortjenesten i sin formelle form har eksistert siden 1959 og høstet anerkjennelse fra både Justis- og beredskapsdepartementet (St. meld. nr. 37, 2007-2008) og fengselsdirektører (Bergem, 1999), finnes det lite forskning som omhandler tjenesten. I skrivende stund kjenner jeg kun til Bergem (1999), Nes (2006) og Bjelland (2006). Bergems (1999) bok ”Medmenneskelighet – den beste medisin” er først og fremst en historisk beskrivelse av Norges Røde kors besøkstjeneste, som visitortjenesten tidligere var underlagt. Her får man innblikk i hvordan visitortjenesten vokser frem og tilpasser seg en kriminalomsorg i stadig endring.

Nes’ (2006) undersøkelse tok for seg hvordan visitorene i Oslo Røde Kors knytter og danner felleskap gjennom deltagelse i virksomheten, i tillegg til hvordan de frivillige gjennom denne deltagelsen danner seg en identitet som visitor. Han konkluderer med at på tross av at visitorene opplever svake direkte bånd til medvisitorer og Røde Kors, så føler de generelt en sterk forpliktelse overfor organisasjonen, og ser på det å gjøre en god jobb som visitor som et personlig ansvar. Ved at de frivillige gjennom sin deltagelse i tjenesten får tilgang til særkunnskap som få andre er i besittelse av, utvikler de en identitet som visitor og opplever

en fellesskapsfølelse. I tillegg vektlegger Nes at visitorene fremhevet overholdelse av regelverket for visitortjenesten som en meget viktig kompetanse for arbeidet som visitor. Nes hevder at måten reglene tingliggjøres på, og hvordan de gjøres til et felles repertoar, fører til at reglene blir internalisert som en del av identiteten som visitor.

Bjelland (2006) undersøkte problemstillinger knyttet til hvordan relasjonen mellom innsatte og visitorer oppleves, mer spesifikt hvordan samhandlingen mellom innsatt og visitor foregår og hva relasjonen mellom innsatte og visitorer kan fortelle oss. Undersøkelsen baserer seg på intervjuer med visitorer og innsatte. Analysen hennes illustrerte blant annet at innsatte opplever å være et *menneske* i relasjonen med visitor. Særlig samtalene om hverdagslige emner fremstår ifølge Bjelland som noe som kan gi innsatte bekreftelse på at de er ”alminnelige” mennesker. Videre beskriver Bjelland hvordan visitorenes opplevelse av relasjonen til de innsatte bærer preg av at de opptrer i rollen som visitor. Til tross for at rollen innebærer formelle begrensninger i forhold til hvilke deler av sitt private ”jeg” de kan bruke i møtesituasjonen, åpner relasjonen opp for noe utover det formelle. Hun hevder at det synes som om begge parter oppfatter hverandre som det Asplund (1987, i Bjelland, 2006) kaller ”konkrete personer”, i det at de berøres av den andre og er sosialt responsive overfor hverandre. Et annet moment er at på tross av sin formaliserte form gir møtesituasjonen de innsatte rom for å tre ut av det fengselsaktige. Både den innsatte og visitor opplever at de gjennom relasjonen med den andre får fremstå med respekt og verdighet (Bjelland, 2006).

Det begrensede forskningsmaterialet som foreligger om visitortjenesten viser at det er betydelig rom for både ny kunnskap og utdyping av den som allerede eksisterer. Behovet for mer kunnskap understrekes av hvordan Røde Kors selv har etterlyst forskning på visitortjenesten gjennom Vitenskapsbutikken. Vitenskapsbutikken er en formidlingstjeneste tilknyttet Universitet i Oslo, som har som formål å knytte masterstudenter opp mot eksterne oppdragsgivere. I vitenskapsbutikkens prosjektkatalog forelå det våren 2011 en generell forespørsel fra Røde Kors som etterlyste forskning på problemstillinger knyttet til visitortjenesten innenfor områdene effekter av visitortjenesten og rekruttering.

Med utgangspunkt i denne forespørselen forfattet jeg et prosjektforslag og sendte det til Vitenskapsbutikken som videreformidlet det til Røde Kors. Røde Kors godkjente prosjektforslaget og en formell kontrakt mellom Røde Kors og meg selv ble inngått. I samråd med faglig ansvarlig for Røde Kors' visitortjeneste nasjonalt utviklet jeg følgende problemstilling:

Hvilken effekt har visitortjenesten for de som benytter seg av den?

Effekt blir her primært forstått som de opplevde og oppfattede effektene man finner hos både visitorer og innsatte. Jeg vil imidlertid også ta for meg positive effekter visitoren bidrar med overfor den innsatte som de innsatte og visitorene ikke nødvendigvis reflekterer over selv.

For å belyse problemstillingen har jeg i denne studien gjennomført kvalitative intervjuer med både innsatte og visitorer. Det resulterende datamaterialet utgjør grunnlaget for en kvalitativ dybdeanalyse. Kunnskapen som kan utledes av denne studien vil være et resultat av mine tolkninger av forskningsdeltakernes subjektive oppfatninger om effekter av visitortjenesten. Dette er kunnskap som kan være verdifull, både for Røde Kors, visitorer og innsatte som benytter seg av visitortjenesten. Selv om deltageres oppfatninger er subjektive og ikke umiddelbart generaliserbare, så vil kunnskapen ha sitt grunnlag i de som utøver og benytter seg av tjenesten. Studien har kunnet gå dyptgående inn på hvordan det for noen faktisk oppleves å ta del i visitorbesøkene. Slik kunnskap kan være viktig både for å videreutvikle tjenesten og for å motivere nye, så vel som gamle, visitorer. I tillegg kan den tenkes å bidra til å få flere innsatte til å ta i bruk ordningen.

Hva er visitortjenesten?

Formålet med visitortjenesten er at Røde Kors' frivillige skal besøke innsatte i fengsel som ønsker noen å snakke med. Kjernen i visitormandatet er den fortrolige en-til-en samtalen, og visitorene skal møte den innsatte med respekt uavhengig av hvilke lovbrudd den innsatte har begått (Norges Røde Kors, 2008). Visitorbesøkene skal være en oppmuntrende hyggestund som den innsatte ser frem til (Bergem, 1999). Gjennom meningsutveksling om felles interesser og ved å bringe aktuelle glimt utenfra bør visitor forsøke å få den innsatte til å følge med på det som skjer ute i det frie samfunnet, i tillegg til å øke den innsattes vurderingsevne. Visitor bør også forsøke å påvirke den innsatte til egeninnsats (Bergem, 1999).

Visitortjenesten innebærer at frivillige besøker innsatte etter ønske fra den innsatte. Besøkene finner vanligvis sted inne på den innsattes celle. Dette varierer noe, i enkelte fengsler besøker visitorene de innsatte på et besøksrom i stedet. Visitorene kobles med innsatte av den ansvarlige fra fengselets side, vanligvis fengselspresten. Visitorrelasjonen skal være frivillig fra begge parter side, og kan avsluttes dersom den innsatte eller visitoren ønsker det. De frivillige skal kun inngå i en visitorrelasjon med én innsatt av gangen, og besøksfrekvensen skal være innenfor rammene til den lokale visitortjenesten. Det vanligste er å besøke den innsatte i to timer hver fjortende dag. Visitorrelasjonen opphører ved løslatelse og visitoren har ikke tillatelse til å delta i andre aktiviteter som er tilknyttet innsatte, som for

eksempel ”nettverk etter soning”. Visitoren er dessuten underlagt taushetsplikt (Norges Røde Kors, 2006).

I møte med kriminalomsorgen og de innsatte representerer visitoren Røde Kors og ikke seg selv som privatperson (Norges Røde Kors, 2006). Dette betyr at visitoren skal etterstrebe å opptre i tråd med de humanitære grunnverdiene som Røde Kors legger til grunn. Røde Kors trekker frem prinsippet om nøytralitet som spesielt viktig. Visitoren skal ikke opptre som dømmende i forhold til den innsattes dom, og visitorene kan ikke reservere seg fra å møte innsatte med en spesiell type dom. ”Den aller viktigste funksjonen til visitorene er at de ikke er en del av systemet, og dermed ikke har en rolle utover å være medmennesker” (Norges Røde Kors, 2006, s. 42). Visitoren skal gå inn i møtene som en lyttende og tilstedeværende person. Visitorarbeidet innebærer ikke at man skal være en frivillig terapeut. Visitoren skal heller ikke prøve å frelse den innsatte, forsøke å hjelpe den innsatte ut av kriminalitet, eller kjempe mot systemet på vegne av den innsatte (Norges Røde kors, 2006). Et annet aspekt ved at visitoren ikke representerer seg selv er begrensninger på hva visitoren har lov til å fortelle om seg selv. Visitoren oppgir kun fornavn og skal ikke gi den innsatte personidentifiserende informasjon som bosted og arbeidsplass. Visitorrollen kan derfor betraktes som en balansegang mellom det å ikke utlevere seg privat og samtidig være tilstede som et ekte medmenneske for den innsatte (Norges Røde Kors, 2006).

Det foreligger altså klart formulerte retningslinjer for hvordan man skal utøve rollen som visitor, noen av dem er forutsetninger fra Kriminalomsorgen (for liste over bestemmelser se vedlegg 1). For å sikre at disse blir etterfulgt av visitorene, må de som ønsker å bli visitor gjennomgå en omfattende rekrutteringsprosess. En hver som ønsker å bli visitor må være over 25 år og ha plettfri vandel. Det lokale visitorutvalget gjennomfører intervjuer med hver enkel kandidat for å bedømme om personen egner seg som visitor. De som aksepteres må gjennomføre en kursrekke som forløper over totalt 15 timer. Kurset består av forelesninger, rollespill av potensielt krevende situasjoner samt omvisning i det lokale fengselet. Det arrangeres også med jevne mellomrom samlinger for både gamle og nye visitorer der de kan få faglig ”påfyll” og ta opp og diskutere utfordringer.

Visitorene

Det finnes ca. 600 aktive visitorer fordelt på 38 av landets fengsler (Norges Røde Kors, 2008). Av disse er ca. 60 % kvinner (Norges Røde Kors, 2006). Ifølge Sivesind (2007) har aldersgruppen 50-66 år tidligere vært den mest aktive i frivillig arbeid i Norge, samtidig som aldersgruppen 25-49 er den som har økt mest i perioden 1997-2004. Andelen av

befolkningen som har utført frivillig arbeid har imidlertid gått nedover på landsbasis i perioden 2004-2009, og forskjellene mellom de ulike aldersgruppene har jevnet seg ut (Wollebæk & Sivesind, 2010). Samtidig viser Wollebæk og Sivesind (2010) hvordan sannsynlighet for å være medlem av en frivillig organisasjon og omfanget av medlemsdeltakelse er størst for personer med høy inntekt og høy alder, høy utdanning og personer som ikke er trygdede eller arbeidsledige. Dette stemmer godt overens med hvem som blir visitorer, den typiske visitor har høy inntekt og/eller utdanning. Selv om den nedre aldersgrensen for å bli visitor er 25, finner man en klar overvekt av godt voksne mennesker som enten er pensjonert eller nærmer seg pensjonsalderen.

Innsatte

I gjennomsnitt var det 3 624 innsatte per dag i de norske fengselsanstaltene i 2010 (Statistisk Sentralbyrå, 2012). Av de som var nyinnsatte var 9 % kvinner (Kriminalomsorgen, 2010). Det er gjort en rekke studier av innsatte og deres levekår. Et av de tidligere innspillene var Christie (1975), som slo fast at innsatte kjennetegnes ved at de er unge, de er menn, de er skoletapere (sic), de bor i byer og de er sosiale tapere (sic). Skardhamar (2002) uttrykkte behov for både bredere og mer detaljrik kunnskap om innsatte og deres levekår, og utførte en undersøkelse der han konkluderte med at de innsatte representerer et lag av befolkningen som er langt dårligere stilt enn folk flest langs mange dimensjoner, blant annet har de ofte hatt problemer i oppveksten, de har lite skolegang, de har både psykiske og fysiske helseplager, de er ensomme, har lav inntekt og har problemer med rusmidler.

I 2004 publiserte FAFO rapporten "Levekår blant innsatte", utarbeidet på oppdrag fra Sosial og helsedirektoratet og Justisdepartementet. Hensikten med rapporten var å foreta en undersøkelse av de innsattes levekår som var representativ for innsatte i norske fengsler på landsbasis. Rapporten både forsterker og utdyper Skardhamars funn. Blant annet var en tredjedel av de innsatte bostedløse, kun tre av ti var i arbeid da de ble innsatt, seks av ti var rusmisbrukere og to tredjedeler hadde hatt ett eller flere alvorlige problemer i oppveksten. Det fremkom også av undersøkelsen at de innsatte hadde oftere enn ikke en opphopning av flere slike levekårsproblemer (Friestad & Skog Hansen, 2004).

I tillegg til at innsatte ved innsettelse allerede er en dårlig stilt gruppe er det veldokumentert at soning har skadelig innvirkning på innsatte (Alnæs, 2006; Christie, 1982; Ericsson, 2002; Galtung, 1959; Hammerlin, 1994; Hammerlin, 2009). Hammerlin (2009, s. 85-86) sammenfatter resultater fra undersøkelser i sosiologi, kriminologi og sosialpsykologi i det han kaller "fangenes tapsliste". I denne inngår blant annet tap av autonomi, passivisering,

marginalisering, at personlig integritet og sosial identitet trues eller svekkes, tap av sosialisering, tvang til uønsket sosialisering og sosial katastrofe som innebærer fortvilelse, angst, sorg og frustrasjoner. Lista er lang og lite oppløftende lesning. Hammerlin poengterer imidlertid at den enkelte fange vil oppleve de ulike faktorene forskjellig og legge variert vekt på dem. I en undersøkelse av fengsel slik de innsatte opplever det spurte Alnæs (2006) sine respondenter om hva som var det vanskeligste med å sone i fengsel. Deltagerne svarte via spørreskjema og fikk ingen ferdig definerte svaralternativer, men svarte med egne ord. Basert på et kodingssystem viste denne studien at et overveldende flertall av svarene falt innenfor kategorien å være avskåret fra kontakt med familie, venner og kjæreste, uavhengig om respondentene sonet i fengsel med lavt eller høyt sikkerhetsnivå.

For å oppsummere befinner de innsatte seg langt på vei på den motsatte enden av den sosiale rangstigen fra det visitorene gjør. Visitorene som gruppe kjennetegnes av at de har høyere utdanning, godt betalte jobber og er ressurssterke. De innsatte er som gruppe sosialt marginaliserte med en opphopning av problemer knyttet til levekår. Alnæs (2006) sin studie tyder på at mange innsatte oppfatter det spesielt vanskelig å være avskåret fra kontakt med familie, venner og kjæreste.

Fengselstyper og soningsforhold

Innenfor kriminalomsorgen finnes det to typer fengselsinstitusjoner, fengsler med lavt sikkerhetsnivå og fengsler med høyt sikkerhetsnivå. Samtlige av de innsatte som deltok i denne studien sonet på et fengsel med høyt sikkerhetsnivå. Innsatte som gjennomfører straff i fengsel med høyt sikkerhetsnivå plasseres normalt på en ordinær avdeling som består av en rekke celler, et kjøkken og et fellesareal der de innsatte kan se på TV eller bedrive fritidsaktiviteter. Det varierer om de innsatte har eget toalett på cella eller om det er fellestoalett på gangen. Kriminalomsorgen skal legge til rette for at de innsatte får et aktivitetstilbud på dagtid. Hver innsatt får også tildelt en kontaktbetjent, som er en tjenesteperson med et særlig ansvar for å følge opp den enkelte innsatte under straffegjennomføring (Kriminalomsorgen, 2012).

Kriminalomsorg og fengselsstraff

Visitortjenestens virksomhet forutsetter samarbeid med kriminalomsorgen. Det er kriminalomsorgens oppgave å fullbyrde straffereaksjoner som påtalemyndigheter eller domstol har besluttet (St.meld. nr. 27, 1997-1998). Kriminalomsorgen har hjemmel i straffegjennomføringsloven. I loven legges det vekt på at de domfelte innenfor de grenser som

er sikkerhetsmessig forsvarlig blir aktivisert og får muligheten til selv å gjøre en innsats for å motvirke nye straffbare handlinger. Domfelte har såkalt aktivitetsplikt, som kan bestå av arbeid, samfunnsnyttig tjeneste, opplæring, program eller andre tiltak som er egnet til å motvirke ny kriminalitet (Straffegjennomføringsloven, 2001 § 3).

Ifølge Hammerlin (2010) bygger fengselsstraffen historisk sett på to grunnleggende ideologiske pilarer, som også er essensen for dagens fengselssystem. Den ene er en straffeideologi, med streng sikkerhetstenkning og rigide kontroll- og maktstrukturer. Den andre er en rehabiliterings-, og omsorgsideologi, som kommer til uttrykk i ulike påvirknings-, disiplinerings-, hjelpe- og omsorgsprinsipper. Den sistnevnte ideologien deler Hammerlin igjen opp i to aspekter. Det ene er en rehabiliterende integreringsstrategi, som fokuserer på å bygge opp den innsattes kunnskaps- og ferdighetskapital, med mål om tilbakeføring av den innsatte til samfunnet. Det andre aspektet er skadereduserende tiltak som skal kompensere for fengslingens skadevirkninger. Dette inkluderer de medisinske, psykologiske og psykiatriske behandlingssystemene, men også tilbud om samtalegrupper, og samtale med fengselsprest (Hammerlin, 2010, s. 23).

I St. meld. nr. 37 (2007-2008) ”Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn” understrekes det hvordan det å rehabilitere bedre er avgjørende for at tilbakefall til ny kriminalitet skal bli mindre.

”Målet for kriminalomsorgens faglige virksomhet er en straffedømt som når dommen er sonet, er stoffri eller har kontroll over sitt stoffbruk, har et passende sted å bo, kan lese, skrive og regne, har en sjanse på arbeidsmarkedet, kan forholde seg til familie, venner og samfunnet for øvrig, evner å søke hjelp for problemer som måtte oppstå etter løslatelsen og kan leve uavhengig. Regjeringen mener et godt utgangspunkt ved løslatelsen øker sannsynligheten for at innsatte skal lykkes med å leve et liv uten kriminalitet.” (St. meld. nr. 37, 2007-2008, s. 9)

Stortingsmeldingen retter altså fokuset mot rehabiliterings- og omsorgsideologien Hammerlin (2010) beskriver, og mer spesifikt målet om at den innsatte skal kunne integreres i samfunnet etter endt soning. I lys av dette kan det argumenteres for at visitortjenestens virksomhet kan bidra både til den innsattes rehabilitering, især når det kommer til å hjelpe den innsatte å forholde seg til samfunnet for øvrig, og til å kompensere for fengslingens skadevirkninger. En slik oppfatning kan man finne støtte for i både Bergem (1999), Bjelland (2006) og i St. meld. nr. 37, (2007-2008, s. 169) der det står følgende om visitortjenstens virksomhet:

”Det er imidlertid også av uvurderlig betydning for innsatte å få snakke med mennesker utenfra utover de som har plikt til det som en del av sitt arbeid. Det motvirker isolasjonsskader og er med på å opprettholde den innsattes identitet som noe annet enn innsatt.”

Dette er noe jeg vil drøfte nærmere i diskusjonsdelen.

Oppgavens teoretiske utgangspunkt og epistemologisk ståsted

I denne oppgaven trekker jeg på et diskurspsykologisk teorigrunnlag, med kulturpsykologi som et generelt bakenforliggende perspektiv. En hensiktsmessig tilnærming for denne studien er Solheims (1990, i Toverud, Thorsen, Guldbrandsen, Andenæs, Hjort, Jensen & Skjær Ulvik, 2002, s. 20) forståelse av kultur som ”et bestemt system av meningssammenhenger [...] som ordner og gir form til menneskelig erfaring og virkelighet”. En slik forståelse av kultur fremhever meningsaspektet ved menneskelig virksomhet, mer bestemt hvordan meningssystemer befestes, utfordres og endres gjennom menneskers handlinger og samhandling (Toverud et al., 2002).

Kulturpsykologien tar utgangspunkt i at individ og kulturell kontekst er en uløselig enhet. I tråd med slikt syn er ikke individet og konteksten adskilte og autonome enheter som påvirker hverandre, men fenomener som ikke kan tenkes uavhengig av hverandre (Toverud et al., 2002). Ifølge et kulturpsykologisk perspektiv kan man forstå selv og identitet som tvers igjennom sosialt og mangfoldig, og potensielt i stadig endring gjennom de kulturelle praksiser som personen deltar i (Toverud, 2002). Samtidig knyttes begrepet ”identitet” til det kontinuerlige i selvpplevelsen, det er ikke slik at oppfattelsen av egen identitet endrer seg fra et øyeblikk til et annet. Kjønn, klasse og etnisk tilhørighet er eksempler på større og mer varige kategorier som enkeltpersoner tilbys for å forstå og plassere seg selv i. Det er de individuelle og unike livserfaringene som fargelegger og virkeliggjør disse kategoriene, vi er ikke menn, studenter eller innsatte på abstrakte og generelle måter, men gjennom vår egen unike historie. Samtidig foreligger det mye felles kunnskap og oppfatninger om hva det innebærer å være menn, studenter og innsatte i samfunnet rundt oss (Toverud, 2002). Dette er diskursive og potensielt ideologiske betydninger som knyttes til oss som personer og blir noe vi må forholde oss til, både i vår selvforståelse og vår forhandling med omverdenen (Augoustinos, Walker & Donaghue, 2006; Toverud, 2002).

Her er det på sin plass å presisere at kulturpsykologiske prosjekter ikke behøver å omfatte mennesker med forskjellig kulturell bakgrunn eller sammenligning av psykologiske fenomener i ulike samfunn (Toverud et al., 2002). Når det her er snakk om kulturell kontekst er dette den spesifikke konteksten et individ befinner seg i, som for eksempel et fengsel med høyt sikkerhetsnivå i det norske samfunnet.

Diskursiv psykologi. Jørgensen og Phillips (1999, s. 9) forstår diskursbegrepet som ”en bestemt måte å snakke om og forstå verden (eller et utsnitt av verden) på”. Et eksempel på dette er hvordan man forstår Norge som en rettstat med domstoler som har en legitim makt til å idømme enkeltindivider straff. Det vil imidlertid alltid finnes forskjellige måter å snakke om og forstå samfunn, hendelser, seg selv eller hverandre på. Diskurser kan være motstridende og konkurrerende, som for eksempel hvordan kroppsvisitering av innsatte både kan presenteres som en måte å ”sikre straffegjennomføring uten svikt” på, og alternativt som ”brutale krenkelser, på grensen til seksuelle overgrep” (Ericsson, 2002, s. 76-77). Ved å tillegge et fenomen en spesifikk mening og forståelsesramme kan man i tråd med et diskurspsykologisk perspektiv si at individet konstituerer verden rundt seg (Augoustinos et al., 2006). Samtidig vil individets forståelse av verden være avhengig av de fortolkningsrammene som blir tilbudt av den kulturelle konteksten individet er innlemmet i. Ulike diskurser vil tilby forskjellige subjektposisjoner, som igjen tilbyr individet ulike måter å se verden på og ulike måter å være på (Augoustinos et al., 2006; Burr, 1995; Willig, 2008). Slike subjektposisjoner kan både være muliggjørende og begrensende.

Diskursiv psykologi legger et sosialkonstruktivistisk epistemologisk ståsted til grunn. I et slikt perspektiv anses psykologisk kunnskap som sosialt konstruert. Dette skjer gjennom forhandling av sosiokulturelle meningsmønstre som er knyttet til den historiske konteksten den er innlemmet i (Augoustinos et al., 2006). Som et teoretisk redskap anvender Augoustinos et al. (2006) et kontinuum med to distinkte og innflytelsesrike diskurspsykologiske tilnærminger i hver sin ende. I den ene enden plasserer de tilnærmingen som kommer til uttrykk særlig i Potter og Edwards arbeider (Edwards, 1997; Edwards & Potter 1992; Potter, 1996) som henter inspirasjon fra samtaleanalyse, mer spesifikt dens fokus på de stedsspesifikke, samhandlingsorienterte og sekvensielle elementene i hverdagskonversasjon og samtaler i deres naturlige setting. Denne retningen bygger på et relativistisk epistemologisk ståsted og stiller spørsmålsteget ved muligheten for sann og fiksert viten. “Like money on the international markets, truth can be treated as a commodity which is worked up, can fluctuate, and can be strengthened or weakened by various procedures of representation” (Potter, 1996, s. 5).

I den andre enden av kontinuumet plasserer Augoustinos et al. (2006) kritisk diskursiv psykologi, som de eksemplifiserer med Parkers (2002) arbeider. Retningens navn understreker dens eksplisitte politiske agenda og det epistemologiske ståstedet den legger til grunn, kritisk realisme og materialisme. Denne retningen trekker på sosialkonstruktivismen og

erkjenner utfordringen ved å skulle finne en objektiv, ”sann” versjon av virkeligheten, samtidig som den anser det mulig å finne versjoner av sannhet som kan verifiseres hvis man dekonstruerer de ideologiske konstruksjonene som tilslører dem. Augoustinos et al. (2006) hevder at alt diskursivt forskningsarbeid kan plasseres ett eller annet sted innenfor dette foreslåtte kontinuumet. I denne studien er jeg opptatt av de stedsspesifikke og samhandlingsorienterte elementene av visitortjenesten og samtalene som foregår under visitorbesøkene. Samtidig vil jeg vise i noen grad til bredere samfunnsdiskurser omkring medmenneskelighet, omsorg, straff og sikkerhet, og betrakter disse til en stor grad som sosialt skapte ideologiske konstruksjoner. Oppgaven tar imidlertid ikke sikte på å dekonstruere disse, men heller vise hvordan de tas i bruk av aktørene i den aktuelle konteksten. Jeg vil med grunnlag i dette plassere meg selv et sted midt i mellom de to diskursteoretiske ytterpunktene.

Metode

Valg av metode

Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) er en variant av fenomenologisk metode, noe som innebærer at den tar utgangspunkt i at det er umulig å få direkte tilgang til menneskers livsverden (Willig, 2008). Hovedmålet med IPA er få en detaljert dyptgående beskrivelse av menneskers opplevelse av, og erfaringer knyttet til, et gitt fenomen, og undersøke hvilken mening mennesker legger i disse erfaringene og opplevelsene knyttet til fenomenet (Chapman & Smith, 2002). Deltagere blir rekruttert med grunnlag i deres status som eksperter på fenomenet man ønsker å studere, og eksperter på sitt eget liv og erfaringer (Reid, Flowers & Larkin, 2005). Vanligvis vil forskere som anvender IPA benytte et relativt homogent utvalg, siden de ofte opererer med små utvalg og ikke etterstreber randomisert eller representativ sampling for en befolkning (Chapman & Smith, 2002). Gjennom analyse av hver enkelt kasus ser forskeren etter gjennomgående temaer, eller såkalte “master themes”. Metoden vektlegger en utforskende tilnærming, og forskeren skal møte datamaterialet uten oppfatninger om hva han forventer å finne. Først går forskeren gjennom transkripsjonen og skriver detaljerte kommentarer i margin som omhandler deskriptivt innhold, lingvistisk form, tolkninger av teksten og annet som fremstår som interessant. Det er ingen endelige kriterier for hva som skal kommenteres på. Med utgangspunkt i kommentarene går forskeren inn i en prosess hvor han bryter opp den narrative strukturen i teksten, identifiserer emner som er gjennomgående og deres relasjon til hverandre (Smith, Flowers & Larkin, 2009).”Ideally,

upon completion, it will have generated a table of master themes that captures (something of) the essence of the phenomenon under investigation” (Willig, 2008, s. 66).

Det er først og fremst informantenes oppfatning og opplevelse av visitortjenesten som blir etterspurt i denne oppgaven. IPA er derfor et velegnet metodologisk utgangspunkt for å belyse oppgavens problemstilling. Samtidig kan forenligheten mellom et diskursivt teoretisk utgangspunkt og IPA som analyseform problematiseres. Selv om IPA og diskursiv psykologi deler et fokus på språk og bruk av kvalitativ analyse, har retningene ulike syn på kognisjon og indre opplevelse (Chapman & Smith, 2002). Innenfor diskursiv psykologi finnes det en generell skepsis til å forsøke å koble språklige utsagn opp til bakenforliggende indre opplevelse hos individet, og det er nettopp slike indre opplevelser IPA, og problemstillingen i denne studien, etterspør. Jeg vil imidlertid hevde at det kan være hensiktsmessig å bruke en diskursiv tilnærming til analysematerialet for å kunne fange opp visse sentrale temaer i opplevelsen av visitortjenesten. Det vi oppfatter som indre følelser og tilstander konstitueres i stor grad av det språket vi har tilgang til og deler med andre (Lock & Strong, 2010). Vårt tankeinnhold eller ”indre tale” er med nødvendighet diskursivt konstituert. Det er kun med det språket vi har tilgang til at vi kan uttrykke oss om indre opplevelser (Larrain & Haye, 2012).

Smith et al. (2009) poengterer at IPA kan sees på som et repertoar av analysestrategier, og at det innenfor metoden er stor grad av fleksibilitet. Det er ikke klare kriterier for hvordan det skal kommenteres og når prosessen skal bevege seg videre, og forskeren spiller en vesentlig rolle i produksjonen av de endelige resultatene. IPA har i så måte fungert som en slags verktøykasse i forhold til analysen som har blitt gjennomført. Jeg har også trukket på tidligere IPA-studier (Clare, Rowlands, Bruce, Surr & Downs, 2008; Quinn, Clare, Pearce & van Dijkhuizen, 2008; Smith & Osborn, 2007) med tanke på inspirasjon til analysestrategier og presentasjon av resultater.

Forskerens rolle og innvirkning på forskningsprosessen

Forskeren i et kvalitativt forskningsprosjekt vil på et eller annet plan uunngåelig virke inn på selve forskningsprosessen. I følge Willig (2008) finnes det hovedsakelig to motstridende måter å se på forskerens rolle innenfor ulike kvalitative tilnærminger. Den ene tillegger forskeren en sentral rolle og ser på forskeren som forfatter eller produsent av kunnskapen. Med dette menes at de tolkningene forskeren gjør vil være forskerens egen måte å tolke data og konstruere kunnskap på, som vil være én av mange mulige tolkninger. Den andre ser på forskerens rolle som mer begrenset. Det handler først og fremst om hvordan

forskeren anvender sine metoder for å trekke kunnskap som allerede finnes ”der ute” frem i lyset.

Min posisjon i forhold til disse motstridende ytterpunktene er et sted i mellom. På den ene siden tenker jeg at det et sted der ute finnes oppfatninger om visitortjenesten blant visitorer og innsatte som det er mulig å få tilgang til og kaste lys på. Samtidig anerkjenner jeg at jeg både under datainnsamling, tekstutvalg og tolkning vil sette mitt personlige preg på resultatene som jeg blir sittende igjen med. Det blir derfor viktig å reflektere tydelig over mitt eget ståsted gjennom hele prosessen, og være bevisst på hvordan egenskaper ved meg selv og mitt ståsted kan virke inn på de ulike delene av forskningsprosessen.

Deltakere

Av praktiske hensyn ble aktuelle fengsler for studien begrenset til kriminalomsorgens region øst og nordøst. Tre aktuelle fengsler ble valgt ut ved hjelp av daværende nasjonalt fagansvarlig for visitortjenesten. I første omgang kontaktet jeg ett av disse, og et tilfredsstillende utvalg, beskrevet under, ble rekruttert. Et annet fengsel ble kontaktet etter at intervjuene var gjennomført, for å kunne sammenligne visitortjenesten på ulike fengsler. Da det viste seg etter langsom og langvarig korrespondanse at det knapt var visitoraktivitet i det hele tatt på dette fengselet avsluttet jeg ytterligere rekruttering. På grunn av tidsmessige begrensninger ble ikke det tredje fengselet kontaktet.

For å rekruttere visitorer ble det forfattet et informasjonsskriv (se vedlegg 2) med en oppfordring om å ta kontakt med meg eller min veileder ved ønske om deltagelse i studien. Dette ble distribuert av lederen av visitorgruppa ved det aktuelle fengselet via e-post. Visitorene som meldte sin interesse ble kontaktet via telefon, eller e-post hvis de ikke hadde oppgitt telefonnummer. Til de innsatte ble det distribuert et informasjonsskriv (se vedlegg 3) av fengselspresten, som er ansvarlig for visitortjenesten fra fengselets side. Han ble instruert til å formidle informasjonsskrivet slik at alle som benyttet seg av visitortjenesten på det aktuelle fengselet skulle få mulighet til å delta. Dette ble gjort ved at presten møtte personlig med dem han oppfattet som egnede informanter til studien, viste dem informasjonsskrivet og spurte om de ville delta.

Utvalget i denne oppgaven består av seks visitorer og åtte innsatte. Av disse er samtlige av de innsatte menn. I utvalget av visitorer er begge kjønn representert. Av konfidensialitetshensyn har det blitt foretatt en lett omarbeiding av enkelte sitater, og informasjon om kjønn er i noen tilfeller endret der det ikke har tolkningsmessig betydning. To innsatte ombestemte seg i siste liten og ønsket at intervjuet ikke skulle bli tatt opp med

lydopptaker. Intervjuene ble likevel gjennomført og det ble tatt skriftlige notater. Disse to intervjuene ble imidlertid ekskludert fra analysematerialet på grunn av at notatene ikke fremsto som tilstrekkelig grunnlag for dybdeanalyse. Ifølge Smith et al. (2009) er det i IPA-studier fordelaktig med små utvalg siden den detaljerte analysen av hver enkelt kasus er veldig tidkrevende, og målet med studien er å undersøke i detalj deltakernes oppfatninger og forståelse av verden. Et utvalg på seks innsatte og seks visitorer fremstår derfor som et tilfredsstillende analysegrunnlag. Samtlige av visitorene som deltok var i femti- eller sekstiårene og hadde vært visitor i minimum fire år. Samtlige hadde høyere utdanning og mangeårig erfaring fra arbeidslivet. De fremsto som veltalende og generelt ressurssterke. De innsatte befant seg innenfor et aldersspenn fra ca. tretti til seksti år og sonet dommer av ulik lengde.

Begrensninger ved utvalget. En mulig begrensning ved denne typen studier er at deltakere med visse trekk eller gruppetilhørigheter ikke blir rekruttert (Willig, 2008). For visitorenes del er det sannsynlig at de som har meldt seg frivillig som informanter både er over gjennomsnittet engasjert i visitortjenesten og over gjennomsnittet opptatt av hvordan visitortjenesten fremstår for omverdenen. Nøyaktig hvordan dette vil kunne ha innvirkning på datamaterialet er vanskelig å si. En kan tenke seg at informantene er de som opplever å mestre den krevende rollen som det er å være visitor, og at de som i større grad møter på utfordringer dermed ikke blir hørt kommer til uttrykk i denne oppgaven. Imidlertid fremkommer det fra datamaterialet at det finnes betydelig variasjon mellom informantene i så måte. En annen gruppe som ikke får muligheten til å bli hørt er de som av ulike årsaker ikke lenger er visitorer. Det sier seg selv at de som fortsetter å være visitorer på et eller annet plan finner dette givende, og det er fare for at det vil primært være de med positive erfaringer som får uttrykket sine oppfatninger i denne studien.

Som tidligere nevnt representerer de innsatte en gruppe som generelt stiller dårligere enn resten av befolkningen på en rekke dimensjoner (Skardhamar, 2002; Friestad & Skog Hansen, 2004). I tillegg påpeker Hammerlin (2009) at en mulig følge av å være innsatt er tap av initiativ og utvikling av en passiv væremåte. Det kan derfor tenkes at det først og fremst er de mest ressurssterke av de innsatte som deltar i studien. Samtidig vil det i likhet med visitorene sannsynligvis være en overvekt av innsatte med en positiv opplevelse av visitortjenesten. De som har hatt negative opplevelser med eller stiller seg likegyldig til visitortjenesten vil trolig ikke i like stor grad komme til uttrykk.

En annen begrensning ved utvalget er hvordan samtlige av deltakerne er rekruttert fra samme fengsel. I løpet av studien har jeg dannet meg en oppfatning om at det kan være vesentlige forskjeller mellom hvordan visitortjenesten arter seg på de ulike fengslene. Dette kan tilsynelatende henge sammen med aspekter som hvor lenge visitortjenesten har eksistert på det enkelte fengselet, hva slags dommer de innsatte i fengselet soner for og relasjonen mellom fengselsadministrasjonen og Røde Kors som organisasjon. Denne oppgaven vil derfor først og fremst kunne si noe om hvordan visitortjenesten oppleves på det aktuelle fengselet deltakerne er tilknyttet. Det kan imidlertid også være en styrke med studien at samtlige av deltakerne er tilknyttet samme fengsel, siden det da er mulig å utelukke at variasjon mellom deltakernes opplevelser av visitortjenesten skyldes variasjon mellom fengsler.

Om dataene som kan forventes av de ulike deltakergruppene. Som nevnt kjennetegnes visitorene ved at de er generelt ressurssterke og at de har høy grad av utdanning, noe som står i kontrast til det man generelt finner hos innsatte. Det er derfor rimelig å anta at de vil ha et mer nyansert språk. I tillegg oppfordres visitorene til å kontinuerlig reflektere over sin rolle og delta på visitorsamlinger jevnlig. Det kan derfor være rimelig å anta at visitorene i noe større grad enn de innsatte har reflektert over visitorrelasjonen før de ble spurt om å delta i studien.

Gjennomføring av intervjuer

Under intervjuene ble det benyttet intervjuguider med relativt få og åpne spørsmål. Disse ble utviklet med sikte på å kunne sette en tematisk ramme for intervjuene, samtidig som respondentene skulle få mulighet til å styre samtalen. Intervjuguidene skulle først og fremst fungere som sjekklister og ble ikke fulgt i detalj. Innledningsvis ble det spurt om bakgrunnsinformasjon om deltakerne selv og deres motivasjon til å gå inn i en visitorrelasjon. Deretter omhandlet spørsmålene hvordan deltakerne oppfatter selve møtesituasjonen, hvordan de oppfatter relasjonen mellom partene og hvordan de tror den andre parten oppfatter dem. I tillegg ble deltakerne spurt om hva de tror at både dem selv og den andre parten får ut av møtene, og hvilke erfaringer de tror de vil ta med seg videre fra visitormøtene. Komplette intervjuguide for både visitorer og innsatte, etter flere revisjoner underveis, er å finne i henholdsvis vedlegg 4 og 5. I intervjusituasjonen ble det benyttet lydopptaker som er liten av størrelse og dermed minst mulig sjenerende.

Intervjuene av visitorene ble utført enten hjemme hos meg, i møterom på visitorens arbeidsplass eller i møterom på offentlig bibliotek. I alle settingene kunne intervjuene foregå

uforstyrret. De innsatte ble intervjuet i et av fengselets egne besøksrom, som er utstyrt med bord, stoler og sofa og kan minne om et helt alminnelig møterom. Dette er de samme rommene som de innsatte møter blant andre sine advokater i og burde derfor være kjente og nokså trygge omgivelser.

Etter introduksjon ble informantene spurt om de hadde noen spørsmål før intervjuet ble satt i gang, og jeg svarte på eventuelle spørsmål. De innsatte ble i tillegg informert om at det var opp til dem selv hvorvidt de ønsket å snakke om hva slags forbrytelse de var dømt for, og at de ikke ville bli spurt om dette i løpet av intervjuet. Dette ble gjort siden jeg ikke kunne vite i hvilken grad de innsatte var komfortable med å snakke om dommene sine. Jeg skrudde deretter på lydopptakeren og la denne på bordet. Intervjuene varte i gjennomsnitt i 23 minutter for de innsatte og 42 minutter for visitorene.

Av praktiske årsaker ble intervjuene som ble foretatt inne i fengselet utført tett på hverandre tidsmessig over få dager. Slike intervjuer krever imidlertid et skarpt fokus og en oppmerksomhet som over tid kan virke mentalt tappende på intervjueren. I tillegg er det en fare for å kunne blande inntrykkene fra de ulike intervjuene sammen. Selv om jeg tok pauser mellom intervjuene for å motvirke dette, er det min vurdering i etterkant at det kunne vært fordelaktig å ha spredd dem utover i større grad.

Forskerens rolle under intervjusituasjonen. Et forskningsintervju er en dynamisk samhandling mellom to mennesker. Det er derfor viktig å reflektere over hvilken innvirkning selve intervjueren kan ha hatt på intervjusituasjonen og følgelig på dataen som kommer ut av intervjuet (Willig, 2008). Jeg har som nevnt tatt på meg å utforske problemstillinger etterspurt av Røde Kors. Dette fremkommer ikke i informasjonsskrivet, men er heller ikke noe jeg la skjul på overfor informantene som spurte nærmere om prosjektet. Det kan tenkes at informantene kan ha oppfattet meg som en representant for Røde Kors som utførte evalueringsarbeid, og at en slik oppfatning kan ha påvirket informantene til å forsøke å fremstille visitortjenesten i godt lys. Det var imidlertid ingen som uttrykte tvil om rollen min eller stilte spørsmål om den direkte. I tillegg ble jeg under flere av intervjuene fortalt om forhold som enten var i gråsonen for hva som er tillatt etter visitortjenestens bestemmelser eller brøt med reglene, så det virker ikke som om informantene har drevet med omfattende selvsensur, i hvert fall når det kommer til hvordan de forholder seg til regelverket.

Et annet aspekt ved forskerrollen er hvordan jeg var relativt uerfaren med å gjennomføre intervjuer, og helt uerfaren med å forholde meg til innsatte. Schlosser (2008) hevder at det er umulig for et individ i forkant å ta inn over seg hvordan det er å komme inn i

et fengsel for første gang. Å møte innsatte og høre det de har å fortelle har gjort inntrykk på meg, noe det godt kan tenkes har påvirket informantene på sin side igjen under intervjuene. Det kan også tenkes at enkelte innsatte har forsøkt å skåne meg for potensielt krevende inntrykk og anekdoter, noe en av de innsatte uttrykte at han gjør hvis han ikke oppfatter at den han snakker med ”har mage til å høre det”. Et annet aspekt er hvordan det kan hende at innsatte under intervjusituasjonen har unngått emner som kunne ha stilt dem i dårlig lys overfor meg. “Stigmatized individuals such as inmates might “cover,” or hide certain aspects of themselves because of the societal inclination to pass moral judgment and, thus, define their identities for them” (Schlosser, 2008, s. 1513).

Gjennomføring av analyse

Intervjuene ble transkribert verbatim kort tid etter de ble gjennomført, for at selve intervjusituasjonen skulle sitte friskt i minne. I tillegg til hvert enkelt ord ble det også notert korte og lengre pauser, latter, lyder og slag i bordet eller andre gestikulasjoner (For transkripsjonsnøkkel, se vedlegg 6). Deretter ble hver enkelt transkripsjon behandlet på følgende måte:

Først leste jeg gjennom transkripsjonen gjentatte ganger for å bli kjent med innholdet. Deretter ble transkripsjonen grovkodet ved at det ble skrevet kommentarer i marginen som omfattet tekstens deskriptive innhold, observasjoner av særegen bruk av språk, samt preliminaire forslag til tolkninger av teksten. I denne fasen var detaljnivået i kommentarene høyt. Deretter fulgte et analytisk fokusskifte fra transkripsjonen til selve kommentarene, samtidig som jeg trakk på helhetsinntrykket fra gjennomlesningene. Kommentarene ble videre tolket i lys av hverandre, samtidig som jeg brøt opp i den opprinnelige narrative strukturen. Ved å gradvis beskrive de interessante elementene på mer og mer kortfattet måte satt jeg til slutt igjen med en rekke hovedtemaer for det enkelte kasus.

Da hver enkelt transkripsjon hadde gjennomgått denne prosessen begynte sammenligning av kategoriene innad i de to ulike deltakergruppene. Kategorier som beskrev lignende emner ble gruppert sammen, under navn som søkte å fange opp ulike aspekter ved kategorien uten å bli for diffuse. Til sist ble det på samme måte gjort sammenligninger mellom gruppene. Gjennom hele analyseprosessen har jeg beveget meg mellom de ulike nivåene, fra transkripsjonene i sin helhet til de overordnede kategoriene. Metoden trekker på den hermeneutiske sirkel, altså oppfatningen om at detaljene må tolkes i lys av helheten, som igjen må tolkes i lys av detaljene (Smith et al., 2009). Den analytiske prosessen er i realiteten

en mye mer dynamisk prosess enn det som kommer frem når den blir beskrevet skriftlig (Smith et al., 2009).

Etiske betraktninger

I de fleste vitenskapsproduserende miljøer finnes det bred enighet om grunnleggende etiske prinsipper som skal være gjeldende i både kvantitativ, så vel som kvalitativ forskning (Flick, 2006; Willig, 2008). Oppsummert handler disse om at deltakerne skal være informert om studien før de tar stilling til om de vil delta, og at forskeren har ansvar for å beskytte forskningsdeltakere fra en hver form for skade, samt ivareta deres psykologiske helse og verdighet. Som nevnt er innsatte en gruppe som stiller vesentlig svakere enn det som er vanlig ute i samfunnet (Friestad & Skog Hansen, 2004). Derfor har det vært desto viktigere å kontinuerlig reflektere over at forskningsetiske prinsipper har blitt overholdt, spesielt under formulering av informasjonsskriv, intervjuguide og under selve intervjusituasjonen. Et vesentlig element er hvordan deltagelse i en slik studie kan få deltakerne til å reflektere over emner og problemstillinger de ellers ikke har tenkt på, og hvordan dette kan virke inn på selvoppfatningen deres (Willig, 2008). Det kan tenkes at innsatte ikke nødvendigvis er inneforstått med hvilke implikasjoner det har å delta i et forskningsprosjekt. Avslutningsvis i intervjuene ble de innsatte (og visitorene) derfor spurt om hvordan det hadde vært å bli intervjuet på denne måten, noe samtlige uttrykte at de syntes var en grei eller positiv opplevelse. I etterkant fremstår det imidlertid som om informasjonsskrivet rettet mot de innsatte kunne vært forfattet med et enklere språk, slik Schlosser (2008) foreslår.

Hensyn i forbindelse med tredjepersoner. De relasjonene man i denne oppgaven får innblikk i inkluderer både innsatte og visitorer som ikke deltar i studien direkte. Det er umulig å få utfyllende beskrivelser av hvordan den ene parten oppfatter relasjonen uten å få visse opplysninger om og danne seg et bilde av motparten i visitorrelasjonen som beskrives. Dette har ført med seg at jeg har måttet ta hensyn til to ulike forhold. Det ene er hvordan jeg under analysen har måttet være oppmerksom på at det inntrykket jeg får av det jeg vil kalle tredjepersoner er basert på de faktiske deltagernes subjektive oppfatninger. Det andre hensynet er et konfidensialitetshensyn. Under intervjuene kan det tenkes at jeg får opplysninger om motparten i relasjonen som kan være identifiserende i større eller mindre grad. Visitorene er underlagt taushetsplikt og er vant til å måtte unngå personidentifiserende elementer, men det kunne tenkes at de oppfattet et forskningsintervju som et slags ”unntak fra regelen”. Det kunne derfor vært fordelaktig å klargjøre dette i forkant av intervjuene, noe jeg

ikke gjorde konsekvent. I ett tilfelle opplevde jeg at en av visitorene uttrykte seg i grenseland for hva som var forsvarlig, da ga jeg beskjed og han tilpasset seg etter dette.

Sikring av konfidensialitet i oppgaven. Lydopptak og transkripsjoner som kan gi detaljkunnskap om domfelte i norske fengsler er personvernsmessig særdeles sensitivt materiale. Jeg har derfor tatt en rekke forutsetninger i forhold til oppbevaring og behandling av datamaterialet, i samsvar med reguleringer og praksis på dette området. Direkte identifiserende personopplysninger som navnelister og underskrevne samtykkeskjemaer har blitt oppbevart adskilt fra selve datamaterialet. Personidentifiserende opplysninger som navn, alder, bosted og fengsel har blitt aidentifisert ved innledning til arbeidet med transkripsjonene. Råmateriale som lydfiler og transkripsjoner har kun blitt bearbeidet på PCer uten nettverks- og internettilgang. Materialet har blitt oppbevart innelåst og på kryptert, passordbeskyttet minnepinne, og vil bli slettet ved ferdigstillingen av oppgaven. Studien er meldt til personvernombudet og godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (se Vedlegg 7).

Gjennom skriveprosessen har det vært en stor utfordring å ivareta de enkelte informantenes konfidensialitet. Deltagerne fra det aktuelle fengselet kommer fra et lite utvalg, og enkelte potensielle lesere av denne oppgaven innehar en grad av detaljkunnskap (herunder oppgavens mandat og bakgrunn) som gjør at de vil klare å identifisere fengselet det er snakk om. Dette medfører i utgangspunktet en risiko for at de også vil kunne kjenne igjen personlig identifiserende elementer som bestemte utsagn, anekdoter, talemåter og lignende.

For å motvirke dette har jeg tatt en rekke grep i forhold til hvordan datamaterialet blir presentert i oppgaven. Alle sitater fra informantene har blitt presentert på bokmål. Der det har blitt ansett som nødvendig har enkeltsitater blitt omskrevet for å utelate potensielle personidentifiserende elementer. Gjennom analysearbeidet har hver enkel informant blitt behandlet som en egen kasus for å bedre kunne tolke de ulike utsagnene. I oppgaven vil imidlertid ikke sitater bli knyttet til enkeltinformanter. Selv om det kunne vært fordelaktig for oppgaven at potensielle lesere får et mer helhetlig bilde av informantene, så har konfidensialitetshensynet blitt vurdert som større en den potensielle gevinsten.

Resultater og diskusjon

Strukturen i den videre fremstillingen er basert på de tre hovedtemaer som kom frem gjennom analysen. Disse er: 1) Noen å snakke med som er utenfor ”systemet”, med

undertemaene a) Visitoren representerer det ”virkelige livet” og b) Visitoren tilbyr den innsatte et ”frikvarter”. 2) Relasjonen som skal til, med undertemaene a) Kontrollert nært forhold og b) Flink som menneske 3) De er mennesker de også, med undertemaene a) Mennesket bak den innsatte og b) Utjevning av statusforskjeller. Det vil i denne delen bli presentert en rekke lengre sitater, noe jeg har valgt å gjøre fordi jeg anser det som viktig å vise utsagnene i kontekst. Etter at hovedtemaene er presentert følger en oppsummerende diskusjon og deretter konklusjon.

Som bakgrunn for resten av resultat- og diskusjonsdelen vil jeg imidlertid først kort presentere utdrag fra datamaterialet som illustrerer hvordan både visitorene og de innsatte opplever fengselet.

Fengselet som system

Flere innsatte bruker begrepet “systemet” når de omtaler fengselet og fengselslivet. En av de innsatte sier at “vi er et lukket samfunn”. En annen innsatt omtaler fengselet som et samfunn i samfunnet. Flere av de innsatte snakker om hvordan lang tid i systemet kan føre med seg soningsskader. En av de innsatte sier at: “i mitt tilfelle så har jeg vært ganske sånn politisk engasjert i dette systemet her så vi (han og visitor) har diskutert veldig mye om det”. Besøkene fra visitorene fremstår som en kontrast til fengselshverdagen, som en av de innsatte beskriver på denne måten:

"For hverdagen her inne er, det er ikke så enkelt som mange tror asså. For fengselslivet det er greit at vi har TV (ler) på cella og ikke sant men det er det er jo frihetsberøvelse. Du kan ikke du kan ikke ringe så mye du vil og ikke sant og.. du kan ikke snakke med hvem du vil og. Så.. du må følge rutinen som er ikke sant, så du er innlåst klokka ti over halv ni om kvelden, så sitter du innlåst til syv om morgenen. Det blir det blir det blir lang økt. Så... det kan være tøff for mange." (innsatt)

Slik denne innsatte fremstiller det, er fengselshverdagen tøff for mange av de innsatte. Spesielt er det selve frihetsberøvelsen som fremstår som en utfordring. Den innsatte er ikke fri til å gjøre det han måtte ønske, noe som også innebærer at han ikke kan snakke med dem han måtte ønske. Dette kan tolkes i lys av hvordan Alnæs (2006) antyder at det de innsatte oppfatter som verst med å være i fengsel er å være avskåret fra familie og venner. Ellers er livet preget av rutine på dagen og at man er innelåst på cella fra kveld til neste morgen.

Hvordan visitorene opplever å være i fengselet

Også visitorene rapporterer å ha kjent på frihetsberøvelsen. En av visitorene sier følgende:

“det som jeg opplevde når jeg kom inn i fengselet det var.. [...] du blir veldig korrekt tatt imot [...] Ehm.. jeg opplevde at du kom inn.. så så blir det sånn eh.. du er et fremmed element.. ehm.. når når døra

smeller igjen bak deg, og det var litt rar følelse, for det.. og det har jeg aldri opplevd før det er liksom da, da er det andre som styrer livet ditt, du styrer ikke livet ditt sjøl. Du du er nødt til å gjøre- du må gå til den døra, du må vente på den personen” (visitor)

Visitoren uttrykker en opplevelse av en form for umyndiggjøring da han kom inn i fengselet. I tillegg opplevde han seg som et fremmed element. Dette kan ha sammenheng med hvordan fengselet fremstår som et lukket system, der alle har en spesifikk rolle eller oppgave. Det finnes ingen plass i fengselet for “vanlige” mennesker i sine sivile roller. Her kan man se antydningen til en rollemessig og diskursiv konflikt. På den ene siden skal visitorene komme inn i fengselet som et vanlig medmenneske, samtidig er de tildelt en helt spesifikk rolle og oppgave. Dette vil jeg komme tilbake til.

Da visitorene ble spurt om hvordan det var å komme inn i fengslet varierte det hva slags elementer visitorene trakk frem. Noen av visitorene beskriver den følelsesmessige opplevelsen. En av visitorene forteller at han opplevde det som “litt skremmende” og at han følte seg “litt lite vel”. Dette hang sammen med kunnskapen om at de innsatte på avdelingen han besøkte sonet dommer for alvorlige forbrytelser. Andre visitorer forteller at de følte seg avslappet og trygge. Disse la vekt på at fengselspresten var med dem i det første møtet, og at visitorene ved hvert møte blir utstyrt med en alarm de selv kan utløse.

Flere av visitorene ga uttrykk for at det ble lettere og lettere etter hvert som man ble “varm i trøya”. Visitoren som i utgangspunktet syntes det var skremmende og ubehagelig å komme inn i fengselet forteller hvordan han opplever det på intervjuutidspunktet:

“ jeg føler meg også selv eh helt sånn u-uberørt av å skulle gå inn i et fengsel, asså det det er hverdagslig for meg også egentlig. Ehh de i vakta kjenner meg igjen når jeg kommer dit og.. så det er veldig greit da, jeg.. hilser på de jeg møter på avdelingen før jeg går inn på cella og.. prater ofte litt med dem, så.. så for meg har det egentlig blitt et hyggelig besøk eh.. asså.. hyggelig liten oppgave jeg har hver fjortende dag da. “ (visitor)

For denne visitoren har det altså gått fra å være skremmende og ubehagelig til å bli “hverdagslig” og en “hyggelig liten oppgave.” Det kan tenkes at det å møte og snakke med de innsatte har gitt visitorene nye erfaringer og dermed muligheter til å trekke på diskurser utover de som er forbundet med kategorien “innsatt”. Også dette vil jeg komme tilbake til.

En av visitorene beskriver imidlertid en noe annen utvikling enn den de fleste andre gir uttrykk for. Den innsatte denne visitoren besøker har blitt overført til et annet fengsel og visitoren har fått følge med ham til dette andre fengselet.

“Eh fengselet er vel noe jeg jeg jeg har opplevd etter hvert, asså akkurat å gå inn.. det det var ikke så spesielt, det var spesielle rammer og.. og.. men det å være i et fengsel har vel egentlig blitt sterkere og sterkere etter hvert. Eh.. og når jeg nå er på *fengsel 2*, så får jeg det enda sterkere, for *fengsel 1* har en litt lunere ramme enn det *fengsel 2* har, opplever jeg. Det kan jo være av hvilken avdeling jeg har vært på og så videre, eh.. men ehm ... asså fengselsfølelsen har vel egentlig kommet med t-over over tid.

Eh dette med å isolat eh.. ikke kan eh.. kontakt med familien eller, be-meget begrenset eh.. ehm.. ja nei jeg.. ja.” (visitor)

Visitoren trekker her frem elementer som isolat og begrenset kontakt med familien, som omhandler den innsattes velvære. Det fremstår som at visitoren selv har fått en sterkere opplevelse av fengselet etter hvert som den innsatte han besøker har blitt flyttet over til et fengsel som ifølge visitoren har en mindre “lun” ramme enn det opprinnelige fengselet visitoren er tilknyttet. Dette kan muligens også forstås som et uttrykk for den empatien visitoren har overfor den innsatte han besøker, og visitorens engasjement og interesse i den innsattes velvære.

I utgangspunktet hadde visitorene lite kjennskap til hvordan det var inne på cellene og avdelingene. Flere ble noe overrasket over hvordan de innsatte deler fellesområde og kjøkken. Slik opplever en av visitorene å komme inn på avdelingen:

“Jeg kan si, jeg synes vel egentlig det er ganske hyggelig å komme på avdelingen her da, det er alltid noen som står på kjøkkenet, det er sånn kjøkkenavdeling her ikke sant, så står de og lager pizza eller ett eller annet sånt, og noen sitter i TV-kroken og spiller Playstation og.. så det er.. det er litt sånn å bo i kollektiv, men det er det selvfølgelig ikke, det er ikke det, men eh.. men ikke sant. Men det ser egentlig ikke så.. det ser ikke så verst ut.” (visitor)

Sammenligningen av fengselsavdelingen med et kollektiv viser til at man er nødt til å dele på fellesfasilitetene, samtidig som man har et rom som er ens eget private område.

Fengselsavdelinga skiller seg imidlertid fra et vanlig kollektiv ved at de innsatte har ikke valgt å være der selv, de kan ikke velge hvem de skal bo sammen og dele fasilitetene med, og de innsatte kan ikke komme og gå som de vil.

Fengselet slik både de innsatte og visitorene omtaler det resonerer med hvordan Goffman (1967) beskriver det han kaller ”totale institusjoner”. Totale institusjoner kjennetegnes ifølge Goffman av at samtlige av tilværelsens aspekter som soving, arbeid og fritid utspiller seg på samme sted, og under samme myndighet. Daglige gjøremål utøves i nærværet av en stor gruppe andre mennesker, som alle er satt til å gjøre det samme i felleskap. Alle dagens rutiner er nøye skjematisk, og hvert gjøremål avløses på klokkeslettet av det neste. Disse rutinene blir håndhevet ovenfra gjennom et system av formelle regler og et personale. De forskjellige påtvungne aktivitetene er innarbeidet i en enkel rasjonell plan som angivelig har til hensikt å oppfylle institusjonens offisielle mål (Goffman, 1967, s. 13). Med dette som bakgrunn vil jeg nå presentere de tre hovedtemaene.

Noen å snakke med som er utenfor ”systemet”

Ifølge visitorhåndboka er hovedmandatet til visitoren den fortrolige samtalen (Norges Røde Kors, 2006). Visitorene som deltok i denne studien synes å ha internalisert dette. Da

visitorene ble spurt om hva de tenkte om deres rolle som visitor var svarene i høy grad samstemte. En av visitorene svarte følgende:

” nei det er rett og slett å bare være.. til stede og.. og for en innsatt. Rett og slett bare være noen man kan snakke med [...] jeg anser meg som en av de absolutt få, kanskje den eneste, som [...] ikke har noe terapeutisk oppgave, men rett og slett bare skal snakke sammen.” (visitor)

Visitorens rolle er i følge visitorene å være en samtalepartner for den innsatte. Flere av visitorene vektlegger at i motsetning til de fleste andre som de innsatte ellers forholder seg til, har visitorene ikke en terapeutisk oppgave og er først og fremst tenkt å være til stede som et “vanlig hverdagsmenneske”. Det at visitoren gjentatte ganger bruker uttrykket “rett og slett” kan sees på som en måte å understreke det enkle ved rollen, samtidig som det potensielt sammensatte og flertydige skyves til side. Dette kan tyde på at det kan være vanskelig å uttrykke i korte trekk hva visitorens oppgave innebærer og samtidig fange opp kompleksiteten av visitorens virksomhet.

En av de innsatte forteller at han søkte om visitor for å få et sosialt innslag, at “det er bra for hodet” å ha noen å snakke med. En annen innsatt forteller at han mistet kontakt med familien da han ble dømt, og føyer til at “det er vel svar godt nok vil jeg tro” på hvorfor han søkte etter visitor. Flere av de innsatte uttrykker at de sjelden får besøk fordi de kommer fra en annen del av landet, én av disse uttrykker at han føler seg ensom. Da en annen av de innsatte ble spurt om hva som motiverte ham til å søke om visitor så svarte han følgende:

“Eh.. det var rett og slett for å.. kunne.. ha en utenforstående å snakke med, for å prøve å holde litt eh.. kontakten med.. normale.. folk kan du si. Og ikke folk som var eh.. styrt av.. det sys-eh.. det.. system.. opplegget som kjører i fengsel. Rett og slett.” (innsatt)

Det at visitoren kommer inn som en som er utenforstående, altså en som ikke tilhører systemet, er et tema som samtlige av visitorene og de fleste innsatte kommer inn på. Først vil jeg ta for meg hvordan visitorbesøkene kan sees på som en måte å holde kontakten med “normale folk” og det “virkelige livet utenfor fengselet”. Deretter vil jeg ta for meg hvordan visitorens posisjon som en som står utenfor systemet kan medvirke til å skape en setting der den innsatte og visitor kan snakke sammen fortrolig og hvilke muligheter dette gir den innsatte.

Visitoren representerer det “virkelige livet”. I sitatet i forrige avsnitt uttrykker den innsatte at han ønsket seg visitor for å prøve å holde kontakten med “normale” folk, som ikke er styrt av systemet. En av visitorene kan belyse dette ytterligere:

“En ting som meg bet merke det var at, eh.. det de (Røde Kors) sa var at: “du er den eneste normale, som besøker.. fangen” så hadde jo litt moro av det da, så tenkte jeg at de andre er jo normale men, men

det er et poeng fordi du har.. du har eh psykologer, du har psykiater, du har leger du har helsepersonell du har.. eh ansatte i fengselet på forskjellige nivåer, så du kommer ikke i kontakt med det som er det virkelige livet utenfor fengselet, og jeg på en måte er det virkelige livet utenfor fengselet jeg.. jeg kommer ikke inn der også skal.. eh gjøre en jobb og.. og f-analysere deg eller jeg skal ikke fortelle deg eller prøve å det få deg til å gjøre det og det, jeg er kort og godt et medmenneske som kommer inn også diskuterer vi.” (visitor)

Visitoren åpner her for at begrepet “normale” kan forstås på flere ulike måter. Her kan det imidlertid forstås som folk som ikke har noen annen rolle i fengselet enn å være der som et medmenneske. Det er gjennom hvilken tilknytning visitoren ikke har at visitoren representerer det virkelige livet utenfor fengselet. Visitoren har ikke en jobb han skal gjøre, eller noen agenda som innebærer at det blir stilt spesielle krav til den innsatte. Han er et individ som ikke har noe med fengselsvesenet å gjøre, og dermed bringer han med seg andre impulser inn. En av de innsatte kan også belyse dette:

“Nei det er jo det er jo et fint besøk. Eh.. ikke noe mer enn det egentlig, det er jo ganske ko-det er jo koselig, koselig å få besøk. Få noen inn på rommet som ikke er innsatt (ler). Det kan bli- det er noen ting jeg er veldig lei jeg er lei innsatte (grøsser og ler). Spesielt her det er mange.. mange diagnoser og mange spesielle mennesker som. Så det kan være greit å få noen andre å snakke med. Det har for meg vært en ganske stor redning. Prø-for å beholde vettet, helt klart.” (innsatt)

I sitatet kommer det til uttrykk at den innsatte oppfatter at visitoren hjelper ham å beholde vettet, han omtaler besøket som “en stor redning”. Det kan tenkes at for enkelte innsatte kan det avbrekke fra fengselshverdagen som visitorbesøkene utgjør bidra positivt til selvregulering og å opprettholde mental balanse. Dette står i motsetning til hvordan den innsatte omtaler besøket som “ikke noe mer enn” ”et fint besøk”.

For flere av de innsatte fremstår det som et viktig bidrag at visitoren tar med seg andre synspunkter og måter å forstå ting på inn i visitorbesøkene. En av de innsatte kan belyse dette:

”Men.. hovedpoenget er å få et annet synspunkt. Og få innspill og.. litt innspill ifra samfunnet, kan du si. Via visitoren.. og da tenker jeg sånn.. visitoren er jo ute i samfunnet. Lever og ånder i samfunnet, ikke sant, i sitt vanlige liv, og har de inntrykkene dem får der. Og.. de inntrykkene de gjenspeiler seg jo i samtalen med den innsatte. Og via det så.. får jeg ogs-også den innsatte mye tilbakemeldinger. Hvordan en tenker.. og tenker man helt på trynet så får en melding om det.” (innsatt)

Til vanlig har den innsatte kun tilgang til de synspunktene han selv og de andre i systemet har. Visitoren får derimot sine inntrykk og synspunkter fra sitt liv ute i storsamfunnet, og disse kommer til uttrykk i samtalen som foregår under visitorbesøkene. Når den innsatte i møtene lufter sine tanker og ideer kommer visitoren med “tilbakemeldinger” som gir den innsatte en oppfatning om hvordan andre mennesker ute i samfunnet ville oppfattet hans tanker og ideer. En måte å beskrive dette på er at den innsatte bruker visitoren som et slags alternativt referansepunkt, som gir den innsatte mulighet til å forstå seg selv på nye måter.

En av de andre innsatte belyser også denne typen bidrag fra visitorene. Han forteller om hvordan visitoren har gitt ham gode råd i forhold til dommen han soner, og foranledningen til forbrytelsen. Ved å tilby ham et annet perspektiv på hvilke normer som gjelder, som står i motsetning til hans, har hun bidratt til at den innsattes syn på forbrytelsen har blitt mer nyansert. Noe senere i intervjuet sier den samme innsatte følgende:

I: I hvert fall hun som går hos meg, hun er veldig hyggelig. Veldig OK og.. og gjør alt for at.. for at jeg skal ha det bra, ikke sant og.. det synes jeg er bra. Hun setter meg på plass og.. (ler).. (begge ler) Hvis du skjønner. Det er klart det det kan være bra å få høre det i klar tekst.

F: Ja, for det er noe du ellers ikke gjør eller?

I: Nei du vet atte.. du vet jeg synes det et greit at folk sier fra som det er. Det er bare tull å.. å finmale. Hun sier jo klart ifra om det her da. Angående fengselsgreiene her og..”

En kan spørre seg om slik ”irettesettelse” hadde blitt like godt mottatt hvis det var en medinnsatt eller en av de fengselsansatte som kom med den. Den innsatte omtaler visitoren som hyggelig, OK og en som gjør alt for at han skal ha det bra. Både på grunn av dette, i tillegg til visitorens rolle, er det rimelig at han er mer lydhør overfor henne og hennes kritikk enn han muligens ville vært overfor andre. En kan tenke at det er lettere for den innsatte å tolke slike “irettesettelser” innenfor en omsorgsdiskurs, i motsetning til en kontrolldiskurs, når det er visitoren som kommer med dem og ikke en betjent. En slik tolkning finner man støtte for i hvordan Hammerlin og Mathiassen (2006, s. 8) hevder at ”ut fra fangenes perspektiv, men også en del betjentes, er det et motsetningsforhold mellom kontroll og omsorg som er vanskelig å overskride”, og at den stadige økningen av kontroll fører med seg et tillits- og trygghetsproblem i relasjonen mellom fanger og betjenter. En av visitorene kan belyse visitorens særegne posisjon ytterligere:

”Han får noen bekreftelser på seg selv, som fra en asså fra et hold som ikke har en eh.. formell rolle overfor ham. Eller som ikke er slekta hans og.. sånn. Så så jeg tror han får m-eh.. personlig utvikling, eh.. og og faglig utvikling også det.. og får noen- han får også noen korrekser, korrektiver. Jeg.. han er politisk engasjert ganske så sterkt og har sånn.. kan ha (x) han har et s-samfunnsyn og et politisk syn som er diametralt til mitt. (ler) Vi er helt på hver vår ende av av en eller annen skala, og og da har vi korrigert hverandre littegranne underveis.” (visitor)

Det kommer implisitt til uttrykk at visitorens status som utenforstående gjør at den innsatte tolker innspillene han får fra visitor annerledes enn hvis de hadde kommet fra ansatte eller den innsattes familie. I tillegg gir visitoren uttrykk for at det ikke bare er den innsatte som får “korrektiver”, men at de begge utfordrer hverandres syn og korrigerer hverandre gjennom samhandling.

En annen sentral del av samhandlingen, som samtlige av både visitorene og de innsatte nevner, er hvordan de under visitorbesøkene snakker om dagligdagse ting.

“hun spør ikke så mye om fengsel, for det interesserer ikke henne det. De har gått her i mange mange år og ikke sant og, jeg synes det er hyggelig å prate om.. om dagligdagse ting. Andre impulser så er jo mange av dem er veldig kunnskapsrike de er.. de vet mye..” (innsatt)

Et aspekt ved å snakke om dagligdagse ting er å få nye impulser, og ikke bare snakke om fengselslivet. Ved å snakke om helt vanlig ting, slik “vanlige” folk gjør, kan man si at de innsatte får mulighet til å konstruere en forståelse av seg selv som vanlige mennesker. I noen av visitorrelasjonene synes det å være kun slike dagligdagse emner det snakkes om.

“samtalene.. de kan bli.. litt litt vel hverdagslige kanskje, og litt eh... kan bli litt overfladiske også men ehh men det tror jeg kanskje også er noe av det han setter pris på, rett og slett, at ikke alt skal.. eh ehm dybdeanalyseres og.. sånn problematiseres. Men at at jeg rett og slett bidrar med.. glimt fra hverdagen asså hva.. jeg jobber med og hva jeg driver med og.. og hvordan hvordan verden er utenfor da, det tror jeg egentlig han setter ganske stor pris på.” (visitor)

Visitoren trekker frem hvordan det ikke er noe som skal problematiseres under visitorbesøkene, i motsetning til hvordan psykologen og annet helsepersonell hele tiden fokuserer på den innsattes utfordringer. Visitoren uttrykker en oppfatning om at det er de små glimtene fra livet på utsiden visitoren setter pris på, som han får tilgang til gjennom at visitoren forteller hva han driver med. En av de andre visitorene kan også belyse hvordan samtale mellom de innsatte og visitorene ikke nødvendigvis forstås som fortrolige:

“våre samtaler har aldri vært fortrolige. Asså på det.. vi har aldri kommet inn på ting som er sånn dypere personlige.. relasjoner eller.. forhold eller innerste tanker. Det er selvfølgelig asså når han får avslag på en søknad eller en eller annen ting skjer så spør jeg hva synes du om det, hvordan opplever du det, (x) da får jeg sånne ting, og det er jo ting asså.. det er jo bare mellom han og meg sånn sett. (visitor)

Denne visitoren gir uttrykk for at samtale mellom ham og den innsatte han besøker aldri har vært fortrolige. Han uttrykker eksplisitt at med fortrolig mener han her at de ikke snakker om den innsattes innerste tanker og personlige relasjoner, men trekker også på en forståelse der fortrolig betyr at samtalen forblir mellom visitor og innsatt. Selv om muligheten er der for at den innsatte skal kunne snakke om fortrolige emner betyr det ikke nødvendigvis at denne muligheten blir benyttet. Besøkene synes likevel å kunne oppleves som svært meningsfulle selv om det tematiske innholdet i samtalen kan være trivielt. En slik tolkning finner man støtte for i Albums (1996) undersøkelse av pasientkulturen på sykehus. Album vektlegger at i situasjoner der identiteten legges under press, trenger vi andre mennesker ”til å bekrefte det ordinære og gitte, ikke minst at vi er normale verdige mennesker som fortjener respekt” (Album, 1996, s. 130).

Oppsummert kan det synes som visitorene representerer samfunnet utenfor i kraft av at de ikke har noen spesifikk tilknytning til fengselsvesenet. Visitorbesøkene fremstår som et avbrekk i en ellers monoton og rutinepreget tilværelse. De innsatte får gjennom visitor tilgang

på nye impulser i form av både glimt fra hverdagen og innspill på hvordan de selv tenker. Det å kunne prate om dagligdagse ting med visitoren fremstår som en aktivitet som tilbyr de innsatte en subjektposisjon som ”vanlig” mennesker.

Visitoren tilbyr den innsatte et ”frikvarter”. En av visitorene omtaler visitorbesøkene på denne måten:

“Jeg tror jeg tror som sagt at de ser på dette her som et rent frikvarter asså at.. nå er det ikke vokteren som skal følge med på hva jeg gjør, jeg blir ikke blir ikke notert i boka at oppfører jeg meg riktig eller galt eller hva pokker, nå er jeg meg sjøl, nå snakker jeg, og så.. får jeg noen svar tilbake..” (visitor)

Visitoren gir her uttrykk for at vanligvis blir den innsattes atferd fulgt nøye med på av de fengselsansatte, og at dette fører med seg at den innsatte ikke får vært seg selv. Ordet ”frikvarter” impliserer en endring av normene, slik frikvarter i en skolesammenheng gjør. Den innsatte får en pause fra fengselslivet der normene er satte og rigide. De innsatte får muligheten til å senke skuldrene og trenger ikke å tenke på om han oppfører seg ”riktig” eller ”galt”. En av de innsatte sier følgende:

”For eh.. fordi du kan glemme den.. den eh.. tanken. Du kan slippe deg fri på en måte. Og være deg selv. Du behøver ikke å ta den rollen som er forventet av for eksempel innsatt. Kategori innsatt. [...] i forhold til for eksempel fengselsansatte. [...] Forskjellige roller der. Men.. også har jeg en rolle overfor advokat, så har jeg litt forskjellige roller i forskjellige situasjoner” (innsatt)

Den innsatte gir uttrykk for at det er knyttet klare forventinger til hvordan man skal te seg som innsatt, og den innsatte ser på dette som en rolle han er nødt til å spille. Rollen oppsummerer han som ”kategori innsatt”. Dette er sammenlignbart med Goffmans (1967) beskrivelse av hvordan de som lever i ”totale institusjoner” opplever krenkelser blant annet i form av rolleberøvelse, hvor rollen i den totale institusjonen blir den eneste som er tilgjengelig for den innsatte. I tillegg forteller den innsatte om hvordan han opplever å ha forskjellige roller i forskjellige situasjoner. Når han er sammen med visitor oppfatter han imidlertid at han kan ”være seg selv”. I følge Toverud et al. (2002) gir det ikke mening å snakke om selvet utenfor den spesifikke konteksten individet befinner seg innenfor. For å undersøke hva det innebærer at den innsatte får være seg selv må man derfor se på hvordan den endrede kulturelle konteksten under visitorbesøkene både muliggjør og etterspør andre måter å forstå seg selv på. Det er i samspill innenfor en spesifikk kontekst at visitor og innsatt inngår i en diskursiv prosess der de konstituerer hverandre. Selv om møtesituasjonen er avgrenset vil de samtidig trekke på diskurser som finnes ute i samfunnet, som for eksempel diskursen om den fødte forbryter eller diskursen om at alle har rett til en ny sjanse.

Jeg har tidligere vært inne på hvordan samtalen under visitorbesøkene ikke nødvendigvis er fortrolige. I de fleste relasjonene kommer samtalen imidlertid inn på mer fortrolige emner, etter hvert som visitor og innsatt får tillit til hverandre. Et eksempel på dette er hvordan den innsatte kan “tømme seg litt, hvis det har vært noe som har vært litt ugreit” (visitor). Et annet aspekt ved å forstå visitorbesøkene som et frikvarter er hvordan innsatte under visitorbesøkene har mulighet til å gi uttrykk for og vise emosjoner de ellers ser seg nødt til å holde inne:

“det tar jeg med meg videre, det at man har hatt en samtalepartner på et vis. Som [...] ikke er i systemet. Det er jo det er viktig. For du vet her hvis du snakker med de ansatte så så vil det bli lagt merke til eh ehm.. hva du snakker om og i enkelte tilfeller blir tatt videre ikke sant-så [...] det blir ikke i det rommet, kan du si. Mens her er det jo, her kan man jo si hva faen man måtte ønske og det blir i det rommet, det blir ikke tatt videre noe sted. Er man eh.. sur og forbannet på noen så kan man jo diskutere det også blir det der, og ingen andre steder, for eksempel.” (innsatt)

Den innsatte uttrykker at han ikke kan snakke fortrolig med de ansatte i fengselet. I samtale med visitor er han imidlertid sikker på at det som blir sagt forblir i rommet og ikke blir tatt videre noe sted. Det å kunne uttrykke frustrasjon og sinne, som er helt alminnelige emosjoner, er noe den innsatte ikke opplever å kunne gjøre til vanlig.

Under visitorbesøkene får de innsatte imidlertid mulighet til å fortelle om sine følelser og innerste tanker, knyttet til alt fra hverdagsproblemer under soninga til for eksempel den innsattes forhold til familien sin. Ifølge retningslinjene til visitortjenesten skal visitoren ikke gå inn på dommen til den innsatte. Samtidig står det også at visitoren skal la den innsatte ta opp de problemer han måtte ønske å snakke om. Denne tosidigheten i retningslinjene kan tolkes slik at det kan snakkes om forbrytelse og dom under besøkene likevel. Det varierer hvor vidt dom og forbrytelse er et tema i de ulike visitorrelasjonene denne oppgaven tar for seg. Dette henger både sammen med hvilke behov den innsatte gir uttrykk for, og hvilken linje visitoren legger seg på overfor den innsatte. En av visitorene forteller:

“Ehm.. den aller første jeg besøkte besøkte jeg vel.. ett år eller halv annet tenker jeg, og da fikk jeg jo høre om hans.. eh forbrytelse hver eneste gang jeg var der, så han hadde tydelig veldig behov for å snakke om det. Og hans.. barndom og oppvekst og hva som førte til at han endte opp som han gjorde. Så og da får man jo av og til en.. sånn forståelse for.. hvordan enkelte kan havne i en sånn situasjon, ikke fordi det er noen unnskyldning men du forstår egentlig bakgrunnen, det er ikke gitt at det.. at det går den rette veien med oss alle sammen” (visitor)

Dette sitatet gir et tydelig eksempel på det visitoren oppfatter som et behov hos den innsatte for å snakke om dommen. Visitoren ble fortalt om dommen hver eneste gang visitoren kom på besøk. Det fremstår som viktig for denne innsatte å forklare visitoren hvorfor han endte opp som han gjorde. Han ønsker trolig å konstruere en forståelse av seg selv som en som egentlig er en god person, men som på grunn av ulike årsaker endte opp som forbryter. Denne

forståelsen står i kontrast til en diskurs om innsatte som fødte forbrytere. Det virker som den innsatte har lykket med å få visitoren til å ta inn over seg den førstnevnte av disse diskursene.

En annen visitor styrer bevisst unna snakk om dom og forbrytelse:

“Vi har heller aldri for å ta frem det, ehm.. bevisst fra min side jeg vet ikke hvor bevisst fra hans side, vi har aldri snakket om hvorfor han er der. Eller hva han har gjort. [...] det har aldri vært tema. Og har valgt aldri snakke om det. Og det er tilbake til mitt utgangspunkt at det er så uhorvelig mange andre som snakker med han om det. Hele systemet girer han inn på.. terapeutisk utvikling. Det.. jeg bestemte meg med én gang at det skal ikke jeg òg.” (visitor)

Denne visitoren velger å ikke snakke om dommen til den innsatte han besøker. Han begrunner dette med hvordan det ellers hele tiden fokuseres på den innsattes terapeutiske utvikling. En av de andre visitorene har i stedet for å unngå samtaler om dommen tatt et direkte standpunkt overfor den innsatte han besøker:

”jeg tar ikke stilling til eh.. eventuelt hvordan.. ting har skjedd hva hvorfor du er her, det må du ta med din advokat. Jeg er ikke din advokat. Jeg er ikke din psykolog. [...] Og det det markerte jeg ganske tidlig at jeg.. jeg vil ikke diskutere de tingene du har din advokat, og du har din profesjonalitet i andre som er ansatt her i fengselet, som kommer inn på besøk. Ehh.. jeg er her som helt vanlig person.” (visitor)

Denne visitoren lukker fullstendig for at den innsatte kan diskutere forbrytelse og dom med ham. Visitoren konstruerer i utsagnet “en vanlig person” som en som ikke forholder seg til bakgrunnen for den innsattes fengselsopphold. Visitoren oppfatter at slike emner hører til på et profesjonelt domene, som det er kun de som er ansatte som skal forholde seg til. Han forteller den innsatte eksplisitt hvilke subjektposisjoner han selv ikke ønsker å innta. Dette legger igjen føringer på hvilke subjektposisjoner som er tilgjengelig for den innsatte.

Oppsummert kan visitorbesøkene oppfattes som et slags “frikvarter”, der mange av de fengsels-spesifikke normene ikke gjelder. Under visitorbesøkene får den innsatte tilgang til andre subjektposisjoner enn “kategori innsatt”. Det at visitorene ikke har noen formell rolle i systemet gjør at flere av de innsatte opplever at de kan snakke fortrolig med visitoren og samtidig vite at det ikke blir tatt videre noe sted. Dermed får de innsatte mulighet til å uttrykke emosjoner som de ellers ikke fått uttrykk for. Det varierer i hvilken grad de ulike visitorparene kommer inn på fortrolige emner. Grad av konfidensialitet samreguleres av de to partene, eksemplene viser hvordan både innsatt og visitor kan sette grenser og unngå å nærme seg det fortrolige og/eller kompliserte.

Relasjonen som skal til

Jeg har så langt berørt flere ulike måter visitorene kan bidra til de innsattes psykologiske velvære. En del av disse bidragene, spesielt de som gjelder samtaler om

fortrolige emner og deling av den innsattes innerste tanker, ser ut til å forutsette en god relasjon mellom visitor og innsatt. Jeg skal nå ta nærmere for meg forutsetningene for en god relasjon, som er ett av de sentrale temaene som framkom i intervjuene. Deretter vil jeg komme inn på hvordan respondentene opplever visitorbesøkene som underlagt visse restriksjoner, og hvordan dette kan virke inn på relasjonen mellom innsatt og visitor. Til sist i denne delen kommer jeg inn på beretninger om at det kreves en spesiell type menneske for å være visitor.

Av de innsatte som deltok i denne studien gir samtlige uttrykk for at de oppfatter at de har en god relasjon til visitoren de får besøk av, og at de er blitt "godt kjent". Det er kun hos én av disse jeg oppfatter en eksplisitt antydning til ambivalens i forhold til relasjonen.

"Jo, jeg synes den er god. Sånn at den bare.. på en helt helt vanlig måte den er.. normal, normal kontakt. Det er stor aldersforskjell men jeg klarer å.. snakke med vedkommende jeg synes at vi.. av og til har interessante samtaler og, og.." (innsatt)

Denne innsatte sier at han og visitoren har normal kontakt og en god relasjon. Samtidig trekker han frem at aldersforskjellen er stor og impliserer at ikke alle samtaler er like interessante.

Flere av de innsatte forteller imidlertid om hvordan de har interesseområder til felles med visitoren sin. En slik fellesnevner kan for eksempel være hvordan visitor og innsatte begge har erfaring innenfor samme fagfelt. Andre eksempler er hvordan både innsatt og visitor har reist mye rundt, eller at de har hobbyer og andre fritidsinteresser til felles. Fengselspresten kjenner både de innsatte og visitorene og bruker den kunnskapen han har til å koble sammen visitorer og innsatte han tror vil passe sammen. Det å finne felles grunn fremstår som en viktig forutsetning for en god relasjon.

Etter hvert som visitoren og den innsatte blir kjent med hverandre over tid opplever de å få mer kontinuitet i emnene de snakker om, og at relasjonen utvikler seg. Et av de viktigste aspektene ved dette synes å være fortrolighet og opparbeidelse av tillit. En av visitorene forteller:

"og så var det naturlig at han kom inn på familien. Det er et sånt område som jeg er veldig forsiktig med, fordi det er.. det er veldig følelsesladet, og spesielt da han begynte å fortelle meg om.. *vanskelig familiesituasjon* [...] ehh det er ikke noe du snakker om i første møtet asså, du må- der må du få tillit først. Og så må du bygge deg opp gradvis, og så kan snakke om ting etter hvert." (visitor)

Det er imidlertid ikke alle visitorrelasjoner som varer lenge, og relasjonens lengde kan ha mye å si for hvordan relasjonen arter seg og hvilken betydning den får for både visitor og innsatt.

Flere av visitorene har hatt både korte og lengre visitorrelasjoner. En av visitorene forteller om forskjellen mellom en innsatt han besøkte tidligere og den innsatte han besøker i dag:

”han [...] var skulle relativt raskt ut, så han hadde jeg ikke så veldig lang tid, eh han tror jeg var eh.. ja så på meg som bare en.. en.. OK samtalepartner og.. eh.. eh.. var en avveksling i hverdagen egentlig, som i for seg er viktig nok. [...] det er han jeg har nå da, som jeg har hatt i.. *antall over fem år*, eh han er nok den jeg tror jeg har ben-betydd mest for, egentlig. Eh.. han oppfatter meg som en.. som en av hans veldig få venner.” (visitor)

Intervjumaterialet kan tyde på at visitorrelasjonene som varer en stund får større betydning for innsatte. De innsatte som deltok i denne studien har alle hatt den sammen visitoren i over ett år, de fleste i mange år. Samtlige av de innsatte er av den oppfatning at de er godt kjent med visitoren som besøker dem nå. En av de innsatte forteller at “vi kjenner hverandre som lommeboka” og at de er ”nært knyttet til hverandre”. Flere innsatte oppfatter at de har en hyggelig, men ikke en nær eller intim relasjon. En av de innsatte sier følgende om relasjonen:

”Nei asså forholdet mellom oss vi er på sånn som.. så.. vi eh.. så at hun er jo fremmed person for meg, ikke sant, hennes privatliv det er jeg ikke interessert i hun vi hun hun eh hun vet veldig lite om mitt privatliv hun vet at jeg har.. har barn og sånne ting og.. og.. besøker meg her hun gjør.. hun er profesjonell i jobben sin.” (innsatt)

I sitatet omtaler den innsatte visitorbesøkene som en jobb, som visitoren er profesjonell i. Den innsatte trekker på en profesjonalitetsdiskurs for å forklare at de vet lite om hverandres privatliv. Den innsatte omtaler visitoren som en fremmed person. Dette står i kontrast til hvordan han i det forrige sitatet sier at de er gode venner og godt kjent. Kan man samtidig både være fremmed og godt kjent eller gode venner? Jeg skal nå ta nærmere for meg hvordan visitorene forhandler nærhet og avstand i relasjonen.

Kontrollert nært forhold. En betegnelse som flere av både visitorene og de innsatte bruker til å beskrive den andre parten i relasjonen er betegnelsen ”venn” eller ”kamerat”. En av visitorene sier:

”det blir jo.. en form for vennskap, jeg vil jo kalle at eh.. at det er mine venner alle de jeg har besøkt på på et vis [...] Man holder jo en en viss avstand på en måte, men ehm.. nei, jeg jeg vil kalle dem venner uansett.” (visitor)

Visitoren påpeker et element som vanligvis ikke er til stede i et ordinært vennskap, nemlig at man holder en viss avstand. Når hun sier etter noe nøling at hun likevel vil kalle de innsatte venner impliserer hun at det å holde en viss avstand til en person står i motsetning til det å være en venn. Denne avstanden som visitoren holder synes å være i samsvar med visitortjenestens retningslinjer. En av visitorene begrunner retningslinjene på denne måten: ”Det har med sikkerhet å gjøre og det har også med.. at vi vi vi skal ha et nært forhold.. men

men kontrollert nært forhold.” Det fremstår imidlertid ikke som uproblematisk å skulle etterleve retningslinjene, noe en av visitorene kan belyse.

”Asså det er en sånn eh.. en en lite sånn vanskelighet og tveegget greie. Eh rollen min som visitor er nokså klart definert, og det er liksom i den seansen og den situasjonen vi der er, så er det vi har en relasjon. Punktum. Asså en sånn.. halv annen to timer.. som er eh annen tredje uke. Det er liksom. Eh men som jeg sier så så blir man jo deltagende litt i livet hans og i og med at.. ha-det er eh.. det er jo progresjon i det livet” (visitor)

Visitoren rapporterer altså en opplevelse av rollen som klart definert og avgrenset, både sted- og tidsmessig. Samtidig opplever han å bli deltagende i livet til den innsatte, fordi også innsattes liv har en progresjon. Når visitoren her sier “man” kan det antyde at han tar det som en selvfølge at visitorer blir deltagende i livet til de innsatte på denne måten. En av de andre visitorene kan belyse ytterligere:

“Ja, vi får ikke lov til å.. å å holdt jeg på å si oppsøke de i bakkant, så vårt vårt arbeid, slutter vår rolle slutter når de eventuelt blir satt fri, eller sier at de ikke ønsker å.. å holde på med.. den samme visitoren lenger, for det kan jo også skje, at noen rett og slett blir lei av hverandre, og da.. er det helt fair. Men jeg dja- jeg jeg *sukk*, altså jeg får et forhold til han, men det blir ikke så personlig, at at jeg ville oppsøke han uansett nesten i bakkant, da er min rolle at ok da får jeg en ny en som jeg kanskje kan gi noe til den også, så jeg jeg blir ikke.. det blir ikke som en venn som.. hvis du (intervjueren) og jeg hadde vært venner, så hadde det vært noe annet. Føler jeg da, ja. Så.. en viss distanse klarer jeg, samtidig som jeg slipper'n inn i i i rommet mitt, ja. “ (visitor)

Visitoren er klar på at det ikke det er lov å oppsøke innsatte etter at soningen opphører. Samtidig kan man få inntrykk av stor grad av ambivalens hos visitoren. På den ene siden sier visitoren at han har en relasjon som ikke er så personlig, og at det blir noe annet enn et normalt vennskap, og at han klarer å holde en viss distanse. Her impliserer han imidlertid at det å holde en distanse er noe man må klare, samtidig som han sier at han slipper den innsatte “inn i rommet sitt”. I tillegg sier han at han ikke “uansett” vil oppsøke den innsatte i bakkant, noe som impliserer at han kan tenke seg å gjøre det. Måten visitoren sukker og strever med å formulere seg på, noe han ellers ikke gjør i intervjusituasjonen, kan også være et uttrykk for at han opplever det som utfordrende å forholde seg til relasjonens slutt.

En annen visitor gir uttrykk for at han opplever andre utfordringer i forhold til å forhandle nærhet og avstand:

”(puster dypt inn) Ja (puster ut) ehm.. jeg jeg faktisk lurer på om, om det er riktig å være besøksvenn overfor den samme personen i så mange år, ehm.. jeg har ikke noe svar, jeg bare.. eh for jeg ser hvor hvor viktig det er for vedkommende. Det hender at jeg.. har glemt det og gir beskjed eller ett eller annet det har vel hendt en.. to tre ganger på disse *antall* årene med den sistnevnte, som jeg besøker nå. Og da har han satt himmel og jord i bevegelse, at jeg ikke kom som avtalt, så det.. det ... man man forstår da hvor viktig det er” (visitor)

Visitoren uttrykker at han oppfatter seg selv som viktig for visitoren og stiller spørsmål ved om det er riktig at visitorene skal besøke samme innsatt over lengre tid. Det at han sier at han

ikke har noe svar tyder på at han opplever et dilemma. Han forteller hvordan den innsatte tidligere har reagert kraftig når visitoren har glemt en avtale eller har glemt å gi beskjed. Dette tolker visitoren som et tegn på at han selv er viktig for den innsatte, noe som kan tolkes som positivt i den forstand at den innsatte har et utbytte av relasjonen. Samtidig kan det virke som visitoren føler på et ansvar og en forpliktelse som veier tungt. Denne følelsen av forpliktelse kommer tydeligere til uttrykk når den samme visitoren forteller om da den innsatte han besøker ble overført til et annet fengsel:

“min rolle som visitor er egentlig på *fengsel 1*, så når han er på *fengsel 2* så har ikke jeg noe.. så *prest* vil at jeg skal begynne å besøke en annen kar, også jeg sa.. sagt at jeg, jeg kan ikke bare.. gjøre sånn (gjør en kuttebevegelse med hånden) jeg må må fullføre.. det.. denne overfor denne karen” (visitor)

Visitoren føler på en forpliktelse om å fullføre overfor den innsatte. Innenfor datamaterialet er det flere eksempler på lignende situasjoner, hvor visitorer har fulgt med en innsatt over til et annet fengsel. En av disse visitorene begrunner dette med hvordan det tar tid å bygge opp en fortrolig relasjon, i tillegg til at han vet at han kan bidra overfor den innsatte som også har uttrykket et ønske om å fortsette relasjonen. En slik overføring av visitor fra et fengsel til et annet er innenfor reglementet. Etter endt soning tillater imidlertid ikke retningslinjene noen opprettholdelse av kontakt.

“F: Men har du tenkt noe på hvordan det en gang blir da når.. når visitorforholdet opphører, eller må ta slutt da en gang?

V: Nei, eh.. joa vi har jo tenkt på det, ja. Men vi har ikke svaret. Eh.. men men jeg asså.. det at jeg ikke kan ha kontakt med han, og være visitor, eller Røde Kors-medlem. Eh gjør jo at hvis jeg skal ha kontakt så må jeg melde meg ut av Røde Kors. Og og og på den måten være en eller annen form støtte medspiller mentor eller hva som helst. Eh.. for han utenom. Eller så kan jeg jo forholde meg til til til til Røde Kors, og alle de gode tankene som jeg leser ligger bak det at vi ikke skal ha kontakt. Å ikke blande privat og.. livet inn i det. Og og og.. si at.. nå herfra videre så få får du være uten. Og det.. jeg har ikke bestemt meg. Jeg vet ikke. Nei.“

Denne visitoren skisserer at relasjonens slutt for ham er et dilemma med to mulige løsninger. Den ene løsningen er å overholde regelverket og kutte med den innsatte fullstendig. Alternativt kan han melde seg ut av Røde Kors for å kunne følge den innsatte videre som en slags mentor og støttespiller, noe som bryter med retningslinjene om at man ikke skal følge den innsatte etter endt soning. Visitoren fremstår som veldig usikker på hvordan han skal takle dette videre. Denne problemstillingen antyder en sterk tilknytning mellom visitor og innsatt. Dette underbygges av hvordan visitoren i begynnelsen av sitatet sier at “vi” har jo tenkt på det, men “vi” har ikke svaret.

De fleste visitorene uttrykker imidlertid at det ikke blir problematisk å forholde seg til relasjonens slutt. De uttrykker dette på måter som “Nei, det tror jeg vi er innforstått med at

sånn må det være.”, “Nei jeg tror jeg klarer å skille de der tingene der, ja.” og “Nei det var vi veldig tydelig på i starten, så så det det har jeg aldri det det har jeg aldri opplevd som noe problem.” En av visitorene utdyper dette, men berører også de emosjonelt vanskelige sidene ved avslutningen av relasjonen:

“Jeg må si ehm.. ... jeg føler vel ikke at det er noe tap.. for meg, asså det jeg ehm.. jeg har vondt av ham fordi at han går mot en utrolig vanskelig tid, og det kan jeg ikke gjøre noe med, og så er det jo dette at eh.. jeg representerer jo noe mer enn meg selv. Når jeg er der så er ikke jeg *navn* som er der, men jeg er representant for Røde Kors. Jeg kan reagere på urettferdighet, jeg ka-som som som virker fra mitt ståsted, jeg kunne hatt lyst til å gjøre forskjellige ting, tatt noen grep, ringt noen venner av meg som er advokater, gjort sånne ting, men da da trækker jeg jo over, eh.. da kan jeg risikere å ødelegge nye for den tjenesten jeg er en del av.” (visitor)

Denne er en av flere visitorer som understreker hvor viktig det er ikke å ødelegge for visitortjenesten ved å overskride grensene for hva som er tillatt. Visitoren gir uttrykk for at han kunne tenke seg å gjøre noe for å hjelpe den innsatte, men at dette er noe han ikke kan gjøre. Han uttrykker at han ikke ønsker å risikere å ødelegge for visitortjenesten som han representerer. Han uttrykker også eksplisitt at relasjonens slutt ikke føles som noe tap for ham, samtidig er det nettopp en representasjon av tap som aktiveres hos ham. Han bruker emosjonelt ladede ord som “tap”, “vondt av” og “vanskelig tid”. Her kan det også tyde på at visitoren opplever ambivalente følelser. Visitoren føler med den innsatte og skulle gjerne ha hjulpet ham, men føler samtidig på forpliktelsen overfor visitortjenesten.

I følge retningslinjene til Røde Kors besøker visitoren den innsatte som en representant for Røde Kors, og ikke som seg selv som privatperson (Norges Røde Kors, 2006). Det varierer mellom visitorene hvordan de forholder seg til dette.

”Ehm.. eh veldig han (den innsatte) er veldig opptatt av min familie, ehm.. og jeg har ikke noe jeg slegger-eh jeg har ikke lagt noe skjul på det, jeg vet at enkelte beskytter veldig seg selv. [...] det å drive å å prøve å å skjule hvor jeg bor og.. hvem jeg er og familie og sånt noe, det har ikke jeg gjort. Hvis jeg hadde hatt den følelsen så tror jeg ikke jeg hadde eh.. begynt som visitor. Ja, jeg er nødt til å være meg selv og ikke spille en rolle som visitor.” (visitor)

Uttalelsen peker i retning av at visitoren har vanskeligheter med å skulle skille mellom sitt private jeg og den han er som visitor. Som tidligere nevnt så er visitorens oppgave å komme inn og besøke den innsatte som et medmenneske og en samtalepartner. Det kan tenkes at når visitorens rolle nettopp er ment å være et vanlig menneske så blir det problematisk å utøve rollen uten å være der som seg selv. Visitoren går så langt som å si at han er nødt til å være seg selv, og at han ikke legger skjul på hvem han er overfor den innsatte. Dette bryter med retningslinjene fra Røde Kors, noe også denne visitoren har uttrykket bekymring for å gjøre. Hvordan han sier at han ikke hadde blitt visitor hvis han hadde hatt “den følelsen” kan sees på som et forsøk på å legitimere dette valget.

Blant de innsatte i utvalget er det mindre variasjon med tanke på hvordan de forholder seg til relasjonens slutt. Flere gir uttrykk for at det blir trist eller tøft. En nevner kort hvordan han har et liv utenfor som venter. Flere snakker om hvordan reglene er klare, og at de er det bare å rette seg etter. En av de innsatte sier det slik:

“Nei men sånn er det bare. Sånn er det jo bare. Det er ikke noe ve-er ikke noe verre enn det. [...] du vet en visitor skal jo ikke ha noe kontakt med den innsatte i etterkant av ei soning. Det det er jo det profesjonelle i det da, og det er jo fullstendig forståelig, men det er klart at hvis jeg treffer henne på gata så sier jeg jo hei. Selvfølgelig, (ler) noe annet ville jo være helt unaturlig i mitt tilfelle. Og også i hennes tilfelle.. klart. Men oppsøkende virksomhet det blir det nok ikke men det er klart man man tenk- begynner å tenke tilbake på, for det blir jo en del timer man har sittet og pratet en del timer. Så man vil nok tenke litt på hvordan det går med familien hennes og, jeg jeg regner med hun tenker det samme rundt meg, for det vil jeg tro.” (innsatt)

Her kommer det til uttrykk at selv om visitortjenesten er et frivillig tilbud så er visitorene nødt til å utøve profesjonalitet. I tråd med det som oftest gjelder når det kommer til sosialarbeid og taushetsbelagte institusjoner så er det opp til mottakeren av tjenesten, i dette tilfelle den innsatte, å ta kontakt hvis man skulle møtes på gata i ettertid. Et slikt regelverk underbygger en forståelse av den tidligere innsatte som en man ikke kan hilse på. Samtidig oppfatter den innsatte at det vil kunne kjennes unaturlig for både ham og visitoren å ikke hilse på hverandre hvis de skulle møtes utenfor fengselet, og at de begge kommer til å tenke på hvordan det går med den andre. Dette kan være et uttrykk for at på tross av de begrensningene som gjelder for relasjonen, opplever visitor og innsatt å være involvert i livene til hverandre.

Oppsummert omtaler flere av både innsatte og visitoren den andre i relasjonen som “venn” eller “kamerat”, og den relasjonen som oppstår mellom visitor og innsatt kan på en del måter minne om et vanlig vennskap. Samtidig peker visitorene på to aspekter som vanligvis ikke er til stede i et ordinært vennskap. Den ene er at visitorene har begrensninger i forhold til hva de kan fortelle om seg selv til den innsatte. Jeg har illustrert hvordan det kan synes som at enkelte av visitorene oppfatter dette som svært utfordrende, én i den grad at han velger å bryte med retningslinjene. Det andre aspektet som ikke er til stede i et vanlig vennskap er at relasjonen som følge av retningslinjene ikke kan fortsette etter endt soning. Selv om de fleste visitorene avkrefter at dette er problematisk kan det synes om de fleste likevel har et ambivalent forhold til relasjonens slutt. Flere rapporterer at de opplever et dilemma, som henger sammen med hvordan de synes å bli involvert i de innsattes liv og progresjon. De innsatte på sin side synes å oppleve at relasjonens slutt er noe som kan komme til å bli trist eller tøft, men som samtidig er noe man er nødt til å forholde seg til. Samtidig uttrykker enkelte innsatte at de kommer til å tenke på hvordan det går med visitoren, noe som kan være et uttrykk for at de innsatte også blir involvert i visitorenes liv.

Flink som menneske. Flere av de innsatte uttrykker en oppfatning om at det ikke er hvem som helst som kunne vært visitor. En av de innsatte sier: “jeg tror det må sånn du må være et sånt menneske for å.. så du må ha et annet menneskesyn” og “du må være veldig glad i mennesker for å ha en sånn.. sånn jobb som det her.” En av de andre innsatte kan belyse dette ytterligere:

“Jeg tror nok noen av de visitorene som er her skal.. være ganske ganske sterke, ja det tror jeg. Det er klart er jo også en en reise i noe helt spesielt for mange av visitorene, det er jo.. de kommer inn i eh.. inn i eh.. i noen samtaler som de ellers aldri før har vært inni ikke sant asså det er jo håpløshetens.. galskap her inne ikke sant men man er ganske.. noen kommer ikke ut herifra ikke sant og de vet det og det er en håpløshet og det er en eh en stor savn og det er.. så du skal være ganske.. ganske flink tror jeg, ja. ... Som menneske (lavmelt). Tror ikke det passer for alle.” (innsatt)

Den innsatte uttrykker en oppfatning om at det krever en spesiell type menneske for å være visitor, han tror ikke det passer for alle. Han oppfatter at det må være tøft for visitorene å skulle forholde seg til det han kaller “håpløshetens galskap” som han opplever preger fengselet. Den innsatte tror at det at visitorene både må være “ganske sterke” og at de må være flinke som mennesker. Hva vil det si å være flink som menneske? En mulig tolkning er at visitorene er flinke som medmennesker. Et eksempel på dette kan belyses av følgende sitat, som illustrer hvordan visitorene kan være dyktige til å ivareta den innsatte under samhandlingen:

“Så det er noen som har jugd på seg et drap eller tre.. på *fengsel*. Fordi det er jo.. høyere status å sitte inne for drap enn å sitte inne for å.. ha ha mishandlet sine egne barn eller incest eller eh et eller annet sånt noe, ehm.. men det er liksom å bli trodd, eh ta de bløffene og.. uten å å liksom begynne å si hei, er dette riktig da? Eh la dem få lov til å fortelle.. sine historier, eh.. det har vel hendt at jeg har.. gått tilbake og sagt du det her skjønner jeg ikke, fordi du fortalte meg det og det, eh.. og det harmonerer ikke helt, kan vi ta det fra scratch igjen, fordi at nå skjønner jeg ikke noe. Men det er ikke noe du gjør første uka asså, nei. Og da må tid og sted og stemning være riktig og.. ja, flirer dem litt og.. og så velger de selv om de vil svare så får du jo, er det bare å.. gi de gi de muligheten til å komme unna, hvis.. det er det de ønsker.” (visitor)

I dette sitatet kan man se et eksempel på hvordan visitoren presenterer seg som dyktig til å la den innsatte få konstruere seg selv slik han måtte ønske. Visitoren unngår å konfrontere den innsatte hvis han får inntrykk av at den innsatte muligens lyver for å stille seg selv i bedre lys. Hvis visitoren imidlertid har kjent den innsatte lenge og bedømmer at tid og sted er riktig har det hendt at han har gjort det likevel. Når visitoren først konfronterer innsatte med uoverensstemmelser så gjør han på en diskret måte, der han ikke anklager den innsatte men sier at det er han selv som ikke forstår. I tillegg er han bevisst på å la den innsatte ha en mulighet til å komme unna hvis det er det den innsatte måtte ønske.

Et annet aspekt som flere av både visitorene og de innsatte er inne på er hvordan visitorene fremstår som engasjerte i de innsattes liv og velvære. En av de innsatte sier:

“Jeg er veldig glad for at jeg har visitor, jeg er veldig glad for at dem orker å komme inn og besøke oss. Også jeg er takknemlig for at folk orker å engasjere seg i vi som sitter her. Så.. jeg synes det er positivt. Så lager dem telst-tilstelninger og dem engasjerer seg i i eh.. i de menneskene som er her. Det er jo ikke, hvis du tar en runde ute i samfunnet så, spør en spørrerunde så, så mener dem skal kaste nøkkelen.” (innsatt)

Den innsatte uttrykker at han er takknemlig for at visitorene orker å engasjere seg i de innsatte. Han uttrykker også en oppfatning om at dette er noe flertallet av folk ute i samfunnet ikke ville gjort. Her trekker på han en diskurs om at det bare er å kaste nøkkelen når det kommer til innsatte som soner i fengsel. På denne måten uttrykker den innsatte en oppfatning om at de fleste ute i samfunnet ikke bryr seg om de innsatte. Visitorene gir imidlertid inntrykk av å bry seg, noe følgende sitat kan illustrere.

“Eh.. men men jeg prøver også å ta opp eh litte gran med han om.. asså prøver å.. motivere ham til ehm.. kanskje til å.. eh skjerpe seg litt.. eh ved å.. lese litt mer ehm.. eh påta seg litt flere verv kanskje, i ehh i fengselet.. ehm.. jobbe litt med seg selv da, uten jeg.. men.. det er jeg også veldig forsiktig med, for det er ikke derfor jeg er der. Men eh men i den grad jeg s-jeg prøver å bringe positive ting til ham da, prøver å s-gi han både litt selvillit og.. og sette på han på litt sånn ehm.. oppfordre han til å gjøre positive ting da. Og bare bare det å lese en bok.. ikke sant. Men eh men eh jeg er ikke noe jeg er ikke belærende og jeg ikke noe sånn som står med pekefingeren på noen som helst måte, det er jeg også veldig.. obs på da, for jeg er der på hans premisser, og det er ikke på mine premisser.” (visitor)

Visitoren forteller om hvordan han prøver å motivere den innsatte til “å skjerpe seg” og engasjere seg i aktiviteter som å lese, påta seg verv og jobbe med seg selv. Visitoren impliserer at den innsatte han besøker ikke tar seg til så mye, ved at han uttrykker at bare det å lese en bok gjør en forskjell. Her trekker visitoren på en diskurs om at de som fremstår som tafatte først og fremst trenger “å skjerpe seg”, eller med andre ord gjøre en innsats. Visitoren gir samtidig uttrykk for et ønske om å “bringe positive ting” til den innsatte på tross av at han oppfatter dette som noe som er på grensen til hva som faller innenfor hans oppgave. Visitoren uttrykker eksplisitt at han er der på den innsattes premisser, noe som kan tolkes som at han er opptatt av å ivareta den innsattes autonomi og integritet.

En av de andre visitorene snakker også om hvordan han kan bidra til å motivere den innsatte:

”han har klart hele perioden å ta en utdanning i fengsel og det det jeg er litt stolt over det at.. for han jeg da satt jeg meg på ryggen også sa jeg “du, hva skjer når du går ut den døra her da?” “Ja.. eh finne på no.” Sa jeg “nei, du skal ta en utdanning du. Du har så mange tilbud i fengselet, nå må du tenke igjennom.” Og.. tiden går fort og så.. og det som er som så.. veldig bra det er at.. når du påvirker på den måten der, så du du føler på en måte at det er, det er noen av din din egen gevinst at du.. at du klarer å motivere.” (visitor)

I sitatet fremkommer det at visitoren oppfatter han har motivert den innsatte til å ta en utdanning i fengselet. Det kommer også implisitt til uttrykk at visitoren er opptatt av den innsattes fremtid og prøver å rette den innsattes tanker mot slutten av soningen. Utsagnet til

denne visitoren står i kontrast til det forrige sitatet. Der den forrige visitoren gir uttrykk for at det å motivere den innsatte er i utkanten av mandatet til visitoren omtaler denne visitoren det som noe han er stolt av og en “gevinst” for ham selv.

En av visitorene reflekterer over det mer fundamentale ved visitorenes engasjement overfor de innsatte når han svarer på hva han tror de innsatte får ut av visitorbesøkene:

“Eh.. jeg tror det at at noen tenker på dem.. at de blir sett jeg ser jo det ellers, at eh.. at eh.. ehm det er veldig mange mennesker som ikke føler at de blir sett... men at at de møter noen som stiller spørsmål, eh er nysgjerrige på hvem de er asså ikke, å grave inn i hva som har skjedd eh.. hva de sitter inne for, vi får jo ikke vite.. eh hva de sitter inne for.” (visitor)

Visitoren uttrykker en oppfatning om at det først og fremst handler om at den innsatte blir “sett”. Med “sett” mener han at noen tenker på dem og er nysgjerrige på hvem de er. I lys av hvordan flere innsatte uttrykker at de er imponerte over at visitorene orker å engasjere seg i dem, kan det synes som omsorg, i form av at noen bryr seg dem, er et viktig aspekt ved visitortjenesten.

Oppsummert uttrykker flere innsatte at det krever en spesiell type menneske for å gjøre det visitorene gjør. Det kan synes som et aspekt er at du må være glad i mennesker og være engasjert i andre. Visitorene fremstår som genuint opptatte av de innsattes velvære og fremtid. Et annet aspekt er hvordan visitorene fremstår som dyktige til å ivareta den innsatte, ved for eksempel å fokusere på den innsattes mulighet for selvpresentasjon og autonomi. Det at visitorene kan synes å bry seg om og “se” de innsatte fremstår som et viktig aspekt ved visitortjenesten.

De er mennesker de også

”Jeg var jo veldig spent da, fordi jeg hadde jo.. heh aldri snakka med noen straffe.. eller hva man vet da, snakket med straffedømte før. Og aldri vært i et fengsel før, så.. så det var litt spennende, litt skremmende og.. jeg visste veldig lite om hva slags person jeg ville møte, og så viste det seg at jeg møtte bare en helt vanlig nokså hverdagslig fyr som man kunne møtt på gata eller på en butikk eller hvor som helst. Ehm, ja. Et helt helt vanlig menneske.” (visitor)

Slik beskriver en av visitorene hvordan han opplevde førsteinntrykket av den første innsatte han besøkte. Samtlige av visitorene kommer inn på hvordan innsatte når du møter dem fremstår som mennesker som alle andre. En av visitorene sier: “de er forbausende like oss de som sitter inne der asså. De er.. de har g- det er stang ut, istedenfor stang inn.” Samtlige av visitorene uttrykker også at de har fått økt forståelse for hvordan mennesker kan havne i fengsel, og viser blant annet til hvordan innsatte kan ha hatt en dårlig oppvekst, havnet i et dårlig miljø, hatt problemer med rusmidler eller har gjort dårlige valg. Flere av visitorene snakker om hvordan de oppfatter at innsatte sliter psykisk og med å tilpasse seg sosialt. Jeg

skal nå ta nærmere for meg to aspekter ved dette hovedtemaet: Først hvordan visitorene etterstreber å møte de innsatte som alminnelige mennesker og hvordan de innsatte kan få utbytte av dette, deretter hvordan visitorene i samspill med de innsatte kan konstruere økt grad av likeverd.

Mennesket bak den innsatte. I følge retningslinjene til visitortjenesten skal visitorene møte den innsatte med en ikke-dømmende holdning (Norges Røde Kors, 2006). Visitorene i utvalget kommer med flere utsagn som gir uttrykk for at de i stor grad forsøker å etterfølge denne retningslinjen. En sier for eksempel at “Jeg aksepterer de som det mennesket de er, og.. det de sitter for det er egentlig uvesentlig.” Dette utsagnet kan imidlertid tolkes som uttrykk for motstridende posisjoner. På den ene siden definerer visitoren lovbruddet som uvesentlig og uttrykker at hun aksepterer de innsatte som mennesket de er. Samtidig vil sannsynligvis lovbruddet eller omstendighetene rundt også være en mer eller mindre viktig del av det mennesket den innsatte er, i det minste for de som har mer alvorlige dommer. En annen visitor sier “ jeg har i hvert fall eh lært meg å se på dem som eh allikevel ganske vanlige mennesker og som som jeg.. velger å behandle med stor respekt da.” Også dette uttrykket fremstår som tvetydig. Når visitoren bruker uttrykket “allikevel ganske vanlige mennesker” impliserer han at de likevel ikke er helt vanlige mennesker, han omtaler også det å se på dem som vanlige som noe som må læres.

Det er imidlertid vanskelig å si noe om hva slags holdninger visitorene faktisk møter de innsatte med kun med utgangspunkt i hva visitorene har fortalt meg i en intervju situasjon (Augoustinos et al., 2006). Det kan tenkes at visitorene ønsker å fremstå som kompetente overfor meg når det kommer til å være bevisste på og legge til side sine fordommer. Hvordan visitoren faktisk møter de innsatte er derfor noe som i større grad kan bli belyst ved å se på hvordan de innsatte oppfatter å bli møtt av visitorene. En av de innsatte sier: “Jeg tror nok hun ser på meg som en.. en normal person som har gjort noe dumt (ler).. kanskje.” En annen sier “Jeg har forstått det sånn at hun oppfatter meg som en veldig.. god person. Hun liker meg veldig godt som person.” En tredje innsatt uttrykker seg mer eksplisitt:

“Joa.. han oppfatter meg som en alminnelig person det er ikke noe sånn han ser ikke på meg som.. person som sitter i fengsel i hvert fall, det gjør han ikke. [...] Så han har aldri vært noen sånn fordømmende person, det har han aldri vært. Så det synes jeg har vært enestående.” (innsatt)

Denne innsatte opplever at visitoren først og fremst oppfatter ham som en ”alminnelig person”, til forskjell fra en som sitter i fengsel. Dette er også noe som kommer til uttrykk i

intervjuene med flere av de innsatte. Det synes imidlertid som om dette er et aspekt som er viktigere for enkelte av de innsatte enn det er for de andre. En av de innsatte sier følgende:

“Jeg har jo levd et helt normalt liv ute i samfunnet helt til at jeg havnet i fengsel. Men jeg har aldri hatt fordommer til folk som sitter i fengsel. [...] det kan skje hvem som helst. Hvem som helst kan havne i en situasjon som jeg havnet her ikke sant og.. og.. jeg også selv bryr meg ikke hva hva folk har gjort.. det har jeg aldri gjort for (x) jeg bryr jeg bryr meg jeg tar det mennesket møter det mennesket sånn som det men-men-mennesket.. jeg vil at mennesker skal møte meg. Så.. man skal ikke.. man skal ikke dømmе andre folk. Man har ingen f-ingen rett til det. I det hele tatt.” (innsatt)

I sitatet kommer det til uttrykk at den innsatte opplever å ha hatt et normalt liv frem til han havnet i fengsel. Det fremstår som viktig for ham å presisere at dette er noe som kan skje hvem som helst, og at man ikke skal dømmе andre folk. På et senere tidspunkt intervjuet snakker han om hvordan han selv har følt på utfordringer ved å møte innsatte med fæle dommer som mennesker:

“For det er vanskelig å det er vanskelig å å eh.. å.. å like noen som har gjort veldig veldig fæle ting. Så så.. det.. prøv å sett deg inn i det selv.. det er en vanskelig oppgave. Og jeg måtte ha tatt mange runder med meg selv her, for her er mange fæle dommer her. Ikke sant, men eh.. man må ikke kaste stein når man selv sitter i glasshus. Man skal være forsiktig med det. Men du blir kjent med et menneske så så ser du at det er faktisk et menneske inni det der òg.. som er som som som er egentlig veldig OK.. og og hvis jeg ser, sånn som dem sier til visitorene ikke sant og.. at eh.. det er noe godt i alle mennesker. Og ja det det er det jo og det. Og det dem har det inntrykk av folk dem er kom-dem møter dem med et åpent sinn altså. Dem er veldig veldig OK. Og det jeg setter veldig pris på at dem går der. Det har vært veldig bra for meg.” (innsatt)

Den innsatte trekker på diskursen om at det finnes noe godt i alle mennesker. Samtidig gir han et eksempel på hvordan innsatte kan gjøres til et umenneskelig objekt ved å omtale dem som “det der”. Han uttrykker at han selv har opplevd det som utfordrende å like folk som har gjort det han omtaler som “veldig veldig fæle ting”. Samtidig uttrykker han en oppfatning om at visitorene på sin side klarer å møte de innsatte med et åpent sinn og uttrykker at det har vært bra for ham selv, som er i samme situasjon som de som soner “fæle dommer”.

En av de andre innsatte gir også uttrykk for et behov for å bli møtt med en ikke-dømmende holdning.

“Så vil jeg si at det hjalp noe enormt at jeg snakka ut om hvorfor jeg satt her på *fengsel* og, hva har jeg gjort for noe så det... Ja han hadde jo sin reaksjon på det det det vet jeg at han hadde da, men det var ikke noe sånn at han.. angrep meg eller noe sånt det gjorde han ikke, så det.. han kunne ha.. slutta når han ville og vet du men eh i alle fall.. (x) ikke har gjort som er en sannhet og hans oppgave det var jo å komme på besøk og gi oppmuntring og støtte og.. sånne ting asså det.. nei jeg synes han er veldig bra det må jeg si altså.” (innsatt)

Sitatet gir et inntrykk av at denne innsatte soner en dom for en alvorlig forbrytelse som ikke faller i god jord hos andre. Dette fremkommer av hvordan han beskriver at den visitoren “hadde sin reaksjon” da han fikk høre om dommen, men det “var ikke noe sånn at han angrep meg”. Den innsatte forventer at andre skal reagere kraftig når han forteller dem om

forbrytelsen. Det at visitoren velger å fortsette relasjonen med den innsatte etter å ha blitt fortalt hva den innsatte har gjort fremstår som en enorm lettelse for den innsatte. Som den innsatte påpeker kunne visitoren sluttet når han ville. I stedet har han fortsatt å besøke den innsatte som han gir støtte og oppmuntrer. Slik den innsatte snakker om dommen sin kan man få inntrykk av at han opplever å bli fullstendig redusert til en handling, og en person de fleste ville angrepet om de visste hva han hadde gjort. Ved ikke å fremstå som dømmende overfor den innsatte, konstruerer visitoren en alternativ forståelse av den innsatte som et menneske, som man kan gi oppmuntring og støtte.

Utgangspunktet for visitorrelasjonen er at den innsatte har bedt om å få besøk av en visitor, og det er at den innsatte skal få et utbytte som er formålet med relasjonen. Visitoren er der som et medmenneske for den innsatte. Det er imidlertid ikke nødvendigvis bare den innsatte som får et utbytte av visitorrelasjonen.

“Jeg mener jeg gir han en mulighet, til å kunne snakke med et medmenneske, og han eh mottar og han kan gi til meg, og jeg prøver å gi også det jeg har til han. Så.. jeg legger ikke annet i det, enn at det er en ålreit samtale mellom to **mennesker**, som **forhåpentligvis** gir den personen **noe**, òg meg noe.” (visitor)

Visitoren påpeker hvordan det er to mennesker i relasjonen, som begge gir og tar. Det kan tenkes at man for å være medmenneske vil man også måtte befinne seg i en mottakerposisjon. Dette kan belyses ytterligere av følgende eksempel. En av visitorene forteller om et visitorbesøk han husker spesielt godt. Han hadde i forkant av møtet opplevd en for ham traumatisk hendelse og forteller om hvordan dette satte sitt preg på møtet:

“Jeg [...] syntes det der var litt trist, og var litt sånn deppa over hele situasjonen, og i det jeg kommer dit opp så.. buser jeg ut med alt det der, for det hadde vært litt sånn traumatisk dag for meg, og da jeg var ferdig så sa han: ”Du”, sa han, ”I dag så tror jeg faktisk jeg har vært mer til hjelp for deg enn du for meg”, sa han (begge humrer). Og det satte han pris på, for da følte han at han bidra bidro med noe. Og.. for meg så gjorde det godt akkurat da. Jeg har jo selvfølgelig en kone hjemme også, som da fikk resten, men [F ler] liksom akkurat der og da, når man opplever sånne ting.. syntes det var fint, og det.. var jo da som et vanlig medmenneske, det gjorde ingen forskjell om han satt i fengsel, eller.. om det var en annen person jeg kjente, men.. det var nå tilfeldigvis han var den liksom den første traff og vi var jo godt kjent.” (visitor)

Sitatet gir et eksempel på hvordan relasjonen kan gi utbytte til begge parter utover at visitoren opplever å være til nytte og glede for den innsatte. Da visitoren selv hadde vært utsatt for en traumatisk hendelse opplevde han å få støtte, noe han uttrykker at gjorde godt akkurat da. Samtidig opplever visitoren at den innsatte også fikk utbytte av dette, gjennom en følelse av at han bidro overfor visitoren. Her kan man si at visitor og innsatt i denne situasjonen var medmennesker overfor hverandre. Det kan tenkes at en sentral komponent ved det å være medmenneske er at man begge er i relasjonen som mennesker som kan vise seg fra både sine sterke og sine svake sider. Når også den innsatte tilbys en subjektposisjon der han får

mulighet til å vise omsorg blir mangelen på gjensidighet som ellers gjennomsyrrer relasjonen helt eller delvis visket ut. Det kan da tenkes at den innsatte også får mulighet til å forstå seg selv som et (med)menneske. I visitorhåndboka (2006) står det imidlertid klart at visitoren ikke skal ta med seg sine egne problemer inn i visitorrelasjonen. Dermed lukker retningslinjene for én av mulighetene den innsatte har for å forstå seg selv som menneske.

Oppsummert fremstår visitorene som opptatte av å forsøke å møte de innsatte med en ikke-dømmende holdning, samtidig som de uttrykker seg på en måte som kan oppfattes som tvetydig og konstruerer den innsatte som annerledes. Flere av de innsatte uttrykker et sterkt behov for å bli møtt som alminnelige mennesker, noe de oppfatter at visitorene som besøker dem gjør. Det kan derfor synes som at visitoren klarer å rette fokus på det menneskelige ved visitoren, i stedet for at den innsatte blir redusert til selve handlingen han er dømt for. En måte dette gjøres på er at visitoren og den innsatte inngår i en relasjon der begge gir og tar, og får mulighet til å være medmennesker for hverandre.

Utjevning av statusforskjeller. Som jeg har vært inne på innledningsvis i oppgaven er det stor forskjell mellom innsatte og visitorer som gruppe i forhold til sosial status. I tillegg utgjør det en tydelig statusforskjell at visitorene er frie borgere mens de innsatte ikke er det. Jeg skal nå ta nærmere for meg hva de innsatte og visitorene formidler om disse forskjellene og hvordan de forhandler og konstruerer økt grad av likeverd.

“det er en av de tingene jeg har vært nøye på når det gjelder eh.. gjelder eh.. forholdet mellom meg og min visitor. Det er nemlig at det skal være likestilt da. Rett og slett. Og.. det har blitt en naturlig del. I den kom-i den kontakten kan du si. For.. jeg liker verken å være over eller under noen, for å si det sånn (ler). Det er ikke meg liksom. Så det hender jeg.. jeg spør konkret hvis jeg begynner å lure, hva er dette? (ler) og da.. da får jeg svar, så.. da er det greit (ler).” (innsatt)

Den innsatte gir uttrykk for han oppfatter det som viktig at han og visitor skal være likestilt, og begrunner dette med at han liker verken å være over eller under noen. Den innsatte forteller at de gangene han har oppfattet at visitoren har utfordret balansen mellom dem har han henvendt seg direkte til visitoren for å få en avklaring.

Hvordan likeverd kan oppfattes som viktig for den innsatte gir også visitorene eksempler på:

”Hvis jeg ikke kan komme, så passer jeg på å gi beskjed. [...] Så hadde han ikke fått beskjed. Da var han direkte.. da-d.. han var ikke sur, han var var skuffet. “At du.. at ikke du gir meg beskjed!” Sa “men jeg gjorde det”... også er det da.. ja eh def.. tar jeg en spansk en eller eller er det sant. Det det vil jeg ikke gjort og så.. han oppdaget at noen av de andre på samme avdeling som han hadde også opplevd det samme så da var det på en måte da, da da forst-da forsto han det. Og det er også sånn at.. hvis jeg forandrer tidspunkt, så får jeg en aksept fra han på at det er ålreit.. og det har litt med verdighet å gjøre at, han han er han er likestilt.” (visitor)

Sitatet tyder på at også visitoren tematiserer likestilling mellom ham og den innsatte. Dette kommer til uttrykk gjennom at visitoren sier han er påpasselig med å si ifra hvis han ikke kan komme, og at han tilsynelatende etterspør aksept fra den innsatte hvis han vil endre tidspunkt. I tillegg legger visitoren til at han aldri “ville tatt en spansk en” overfor den innsatte, noe som kan tyde på at visitoren er opptatt av å behandle den innsatte med respekt.

Et tema som flere av visitorene kom inn på er hvordan rammene rundt visitorbesøket legger føringer for samhandlingen mellom visitor og innsatt, og hvordan dette kan virke inn på maktfordelingen mellom visitor og innsatt. En av visitorene forteller:

”på fengsel, hvor jeg er, så er vi jo veldig privilegert, for da er vi jo inne på cella, altså deres.. lille hjem for tiden, den de årene de er der, og det gjør at.. det er veldig hyggelig for da kommer man jo inn på deres domene, ikke sant, hvor de har sine ting og sånt noe, ja” (visitor)

Visitorene på det aktuelle fengselet besøker som nevnt den innsatte inne på cella, til forskjell fra besøksrom eller fellesområder. Flere av visitorene beskriver hvordan det å besøke de innsatte på cella kan minne om et “hjemmebesøk”. Den innsatte gjør ofte klart på forhånd ved å rydde på cella og koke opp kaffe. Visitoren tar gjerne med seg for eksempel litt frukt og sjokolade. Flere av visitorene uttrykker en oppfatning om at det at besøkene foregår på cella, i motsetning til besøksrom eller fellesarealer, er viktig for relasjonen mellom visitor og innsatt. Fellesskapet som denne rammen muliggjør kan belyses av en av visitorene:

“Og når jeg da har med.. eh.. tradisjonelt den eh.. frukten og sjokoladen.. så så er det jo det, det er jo- det er jo i realiteten en eh.. en sånn bagatell, men.. men det b-b-det blir rutine av det der, og da er det.. det er noe vi ser frem til og da.. har han eh lag-han lager gjerne mat, og.. han er veldig flink til det også [...] Og da lager han veldig g-han vet at jeg.. jeg vil- prøver å leve litt sunt, og da er han veldig nøye med det også, lager litt sunn mat da jeg kommer da også, lager litt sånn eh.. litt litt fest rundt det. Så det er en eh.. den fjortende dagen jeg er oppe der, så er det litt sånn spesiell dag da.” (visitor)

Visitoren uttrykker en oppfatning om at de rutinene han og den innsatte har tillagt visitorbesøkene er noe de begge ser frem til. Visitoren tar med sin frukt og sjokolade, mens den innsatte lager mat han vet visitoren vil sette pris på. Visitoren omtaler dette som noe i “realiteten” er en bagatell, men uttrykker samtidig en oppfatning om at dette er med på å lage litt fest rundt møtet og gjør besøksdagen til en spesiell dag. Når visitoren her bruker ordet “realiteten” kan det tenkes han refererer til livet utenfor fengsel, der det å lage mat når noen kommer på besøk er vanlig og dermed i en annen kontekst kan fremstå som en bagatell. Det kan også tenkes at inne i fengselet utgjør denne typen samhandling en mulighet den innsatte har til å vise overfor visitoren at han setter pris på besøket.

Det finnes flere eksempler i datamaterialet på hvordan visitorene har et bevisst forhold til likeverd og aktivt forsøker å utjevne potensielle forskjeller mellom visitor og innsatt:

”men det ble for gærent om jeg hele tiden skulle liksom komme på besøk til ham, og at eh premissene var rollene asså at han.. han var vert og jeg var.. og gjes[t].. [...] Men så fant vi ut at eh.. det vil nok fungere best om vi delte den rollen, at eh av til så var han vert, og av og til var jeg vert også ble vi enige om annen hver gang, og sånn har vi praktisert det så jeg kommer.. annen hver gang jeg kommer opp der, [...] så er han vert og han har bakt en kake eller gjort ett eller annet eh og eh.. annen hver gang så har jeg med meg.. det som må til for at dette blir et hyggelig møte.” (visitor)

Hvordan visitoren og den innsatte bytter på rollene som vert og gjest kan sees på som en måte å konstruere likeverd på. I en ”alminnelig” relasjon mellom mennesker utenfor fengselet vil det være vanlig å veksle på hvem som kommer på besøk til hvem. Ved å etterligne et slikt ordinært mønster får den innsatte mulighet til å fremstå som normal både overfor seg selv og visitoren. I tillegg finnes det veietablerte diskurser som omhandler hva det vil si å være gjest og hva det vil si å være vert. En gjest oppfattes av de fleste som en person som er ønsket, og en som kommer på besøk av egen vilje. Rollen som vert gir mulighet for å kunne gi uttrykk for at man setter pris på den andre i relasjon ved å varte opp på best mulig måte. Når den innsatte tilbys subjektposisjonene gjest og vert kan han gjøre krav på disse egenskapene og mulighetene. At både den innsatte og visitorene inntar begge subjektposisjonene kan oppfattes som et uttrykk for at de er likestilte. Det samme gjelder hvordan de i følge visitoren sammen ble enige om denne formen. Her møter man også på et interessant paradoks. På den ene siden er begge parter i relasjonen klar over at de etterligner et ”normalt” mønster. Samtidig foregår dette i samarbeid, og synes på tross av denne kunnskapen å tilføre relasjonen noe positivt.

Et annet eksempel på hvordan visitoren og den innsatte kan dele på ansvar får man i følgende sitat:

“jeg har jobbet mye med ledere og lederutvikling og sånne typer ting, i organisjons(x).. og tatt-så har jeg tatt med meg noe av det.. hit så (x) vi har evaluert vi, vårt forhold, hvordan funka dette. Asså.. årlig. Hva hva synes du har fungert hva synes jeg har fungert hva synes du ikke har fungert og hvordan gjør vi dette og, hvordan skal vi.. er det å fortsette eller er det ting vi skal korrigere. Så vi har asså brakt det på.. sånn som en sånn liten medarbeidersamtale. Ja.. sånn så vi er litt klar over rollen og hva vi skal gjøre. Ja, så det er sånn.” (visitor)

Visitoren bruker sin erfaring fra arbeidslivet til å konstruere en setting der både den innsatte og visitoren kan komme med innspill. Ved at de årlig har en slags “medarbeidersamtale” hvor de i samspill evaluerer relasjonen og justerer møtene deretter, får både den innsatte og visitoren et slags eierskap til formen rundt møtene. Visitoren åpner for kritikk av ham selv og bygger opp under en forståelse av at den innsattes oppfatninger er like mye verdt som hans egne. På den annen side kan visitoren fremstå som “lederen” som har tatt initiativet til “medarbeidersamtalen” overfor den “ansatte”, og det er ikke gitt at den innsatte oppfatter denne ”medarbeidersamtalen” på samme måte som visitoren.

Et tredje eksempel på hvordan visitorer og innsatte i samspill konstruerer likeverd er hvordan en av visitorene forholder seg til statusforskjellene mellom han selv og den innsatte:

“Jeg jeg jeg prøver hele tiden å så få en sånn balanse på det, for eh.. det er veldig fort at den som er visitor blir sånn besserwisser.. eh jeg er jo fri mann ikke sant og jeg.. tilhører en annen generasjon enn han for øvrig òg. Så vi prøver å så å så få det sånn noenlunde neglert, det det gjør vi med valg av temaer det. Og han har eh.. for eksempel når han.. drev med med og tok utdanning. Ehh jeg er ikke no teknisk kanon, det det kan jeg ikke noe om, men der var han flink, så han forklarte meg hvordan han tegner og hvordan han- sånn (x), der hadde han sin status. Gjennom den utdannelsen som han tok. Og da.. da følte jeg det var veldig bra, fordi.. da var det han som var.. ledende.“ (visitor)

Her ser man et eksempel på hvordan visitoren er bevisst prøver å redusere statusforskjellen mellom han selv og den innsatte. Hvis man velger å trekke frem aspekter som visitorens alder og at visitoren er en fri man, så stiller den innsatte svakt i forhold. Ved å velge å snakke om temaer der den innsatte har mere kunnskap enn visitoren, konstrueres en forståelse av den innsatte som kompetent og statusforskjellen utjevnes. Det at visitoren uttrykker at han følte at denne utjevninga var bra kan antyde at statusforskjellen innebærer et ubehag for visitoren, som ikke ønsker å innta subjektposisjonen “besserwisser”.

Oppsummert fremstår det som viktig for flere innsatte å bli behandlet med likeverd. Flere av visitorene kommer inn på hvordan visitorbesøket minner om et slags “hjemmebesøk” og at dette er med på å utjevne potensielle statusforskjeller. I tillegg bruker visitorene ulike strategier for å konstruere likeverd. Et eksempel er hvordan innsatt og visitor skifter på å være vertskap og besøkende. Et annet er hvordan visitor og innsatt går sammen om å evaluere relasjonen i en slags ”medarbeidersamtale”. Et tredje eksempel er hvordan en av visitorene tilsiktet styrer samtalen inn på temaer der innsatte får mulighet til å fremstå som ekspert.

Oppsummerende diskusjon

Visitorene og de innsatte konstruerer visitorbesøkene i samspill

Datamaterialet peker mot at det i stor grad er opp til visitorene og de innsatte sammen å konstruere hvordan visitorbesøkene skal arte seg. Dette har sammenheng med hvordan de innsatte og særlig visitorene tolker rammene og begrensningene som foreligger i retningslinjene. Flere av visitorene reflekterer eksplisitt over dette i intervjuene. De forteller i noen tilfeller at de diskuterer roller og rollefordeling eksplisitt med den innsatte i en slags ”demokratisk” tilnærming. I andre visitorrelasjoner kan det virke som visitor og innsatt mer eller mindre tilsiktet eller implisitt forhandler frem en form for møtene gjennom samhandling. I denne forhandlingen synes behovene den innsatte aktivt gir uttrykk for overfor visitoren i stor grad å være ledende i å legge fundamentet for relasjonen. For noen av de innsatte kan

dette være behov for å diskutere dommen og få innspill på dommen sin. For andre kan det være å få ventilere frustrasjon uten at det blir tatt videre. Et tredje eksempel kan være hvordan den innsatte gir uttrykk for et behov om å bli sett på som en vanlig person. Dette kan tolkes i lys av hvordan Hundeide (2004) ser på menneskelig omsorg som en dynamisk, dialogisk prosess og ikke nødvendigvis en enveisprosess der omsorgsgiveren gir omsorg og den andre passivt mottar. I dette perspektivet er sensitiv omsorg en dialogisk prosess der omsorgsgiverens handlinger overfor den andre avhenger av den ekspressive appellen i den andres ytringer (jfr. Hundeide, 2004, s. 84). Måten den innsatte appellerer til visitoren på vil legge føringer for hvilke omsorgshandlinger visitoren vil anvende. Samspillet dynamikk omfatter også gjensidig omsorg ved at også den innsatte kan være i rollen som omsorgsgiver.

På den annen side er den innsattes deltakelse i samspillet påvirket av visitorens handlinger og hvordan de blir mottatt og oppfattet av den innsatte. Linjen visitoren legger seg på overfor den innsatte spiller inn på hvordan relasjonen utvikler seg og hvilke subjektposisjoner som blir tilgjengelig for den innsatte. Visitorene er pålagt å følge retningslinjene for å kunne virke som visitorer. Det viser seg imidlertid at visitorene ikke nødvendigvis tilnærmer seg regelverket på samme måte, men kommer med personlige tolkninger som for dem gir mening å forholde seg til. Visitorenes rolle og retningslinjer fremstår og omtales som enkle og konkrete, samtidig som visitorenes erfaringer synes å gi et mer komplisert bilde.

Et eksempel er hvordan retningslinjene fastslår at "I kontakt med innsatte og fengselsansatte, opptrer visitoren på vegne av Røde Kors' visitortjeneste, og ikke som privatperson" (Norges Røde Kors, 2006, s.11). Håndboka inneholder også informasjon om hvordan man kan skille mellom privat og personlig. For eksempel kategoriseres det at man er gift som en personlig opplysning, men det at man har ekteskapsproblemer kategoriseres som privat. Denne retningslinjen kan fremstå som klar og tydelig, men når man ser hvordan visitorene uttrykker seg om sin relasjon til de innsatte de besøker fremstår bildet mer komplisert. En av visitorene forteller at han bryter med oppfordringen om ikke å fortelle hvem han er og hvor han bor. Dette begrunner han med at han er "nødt til" å være seg selv og "ikke spille en rolle som visitor". At denne visitoren velger å redusere skillet mellom seg selv som privatperson og seg selv som visitor kan belyses av Toverud et al. (2002) sin forståelse av selvet som uløselig knyttet opp til den kulturelle konteksten. Selvet består ikke av roller som visitoren kan ta på seg utenpå en indre kjerne, men henger sammen med hvilke egenskaper konteksten tilbyr og spør etter. Under visitorbesøkene skal visitoren ifølge

retningslinjene være til stede som et alminnelig menneske og et medmenneske for den innsatte. Det kan derfor tenkes at den kulturelle konteksten etterspør sider ved visitoren som også blir etterspurt i private relasjoner, noe som gjør rollen som “alminnelig” utfordrende å forholde seg til.

I tillegg kan det synes som om visitorene, når de snakker om hvordan de opplever å være en del av visitortjenesten, ofte benytter seg av utsagn av typen “både er og ikke er”. Et eksempel er hvordan de fleste visitorene omtaler de innsatte som “venner”, men samtidig understreker at det ikke er noe alminnelig vennskap. Et annet eksempel er hvordan visitorene uttrykker at de innsatte er alminnelige mennesker og i samme setning uttrykker det motsatte. Et tredje eksempel er hvordan visitoren uttrykker at de selv er i fengselet som “alminnelige” mennesker uten noen rolle eller oppgave, samtidig som de gjennom sine ytringer skisserer en flersidig rolle underlagt strenge retningslinjer. Disse eksemplene illustrerer hvordan deltakerne forsøker å håndtere flertydighet og paradokser i roller og subjektposisjoner under visitorbesøkene. Rollen, slik den blir språkliggjort som ”hverdagsmenneske” eller ”venn”, fremstår som utilstrekkelige til å fange opp hvor sammensatt det faktisk er å befinne seg i disse subjektposisjonene.

Visitorene som profesjonelle medmennesker

Under seksjonen “inspirasjon” inneholder visitorhåndboka et tips: “Lundeby [psykolog og forhenværende assisterende regiondirektør ved kriminalomsorgen] fremholder at det i mange tilfeller kan være nyttige å tenke på dine besøk som visitor som en jobb – som et profesjonelt medmenneske” (Norges Røde Kors, 2006 s. 32). Jeg vil argumentere for at begrepet “profesjonelt medmenneske” i stor grad fanger opp visitorenes bidrag til de innsatte.

Relasjonen mellom visitor og innsatt har likhetstrekk mellom det som i følge Kokkinn (2005) kjennetegner en ideell relasjon mellom sosialarbeidere og klienter. Hun trekker frem sju elementer som “representerer holdningsmessige forutsetninger for å etablere en virksom og meningsfull relasjon mellom sosialarbeider og klient.” (Kokkinn, 2005, s. 152). Kort oppsummert handler disse om hvordan sosialarbeideren anerkjenner klientens behov for å få utløp for følelser, også de negative. Han skal lytte aktivt og ikke dømme eller ta motet fra klienten. Sosialarbeideren må holde en viss følelsesmessig distanse, samtidig som det er viktig at han demonstrerer ekte innlevelse og tilpasset fintfølelse involvering. Videre anerkjenner han klientens iboende medfødte verdighet, menneskerettigheter og menneskelige behov. Sosialarbeideren skal tilpasse seg den enkelte person og dens særegne situasjon, noe som forutsetter at man kjenner klientene godt. Han må arbeide ut ifra en overbevisning om at

sosialt arbeid som profesjon utelukker fordeling av skyld og uskyld. I tillegg skal sosialarbeideren bidra til at klienten utøver retten til å bestemme over eget liv, uten gripe inn i den aktivt. Sosialarbeideren har taushetsplikt og skal ikke gi videre opplysninger om klienten som er meddelt ham i en fortrolig intervju situasjon (Kokkinn, 2005).

Likhetstrekkene mellom den ideelle relasjonen mellom sosialarbeider/klient og det som informantene fremhever er en god relasjon mellom visitor og innsatt er iøynefallende. I tillegg er flere av punktene direkte berørt i visitortjenestens retningslinjer. Min studie har presentert ulike eksempler på hvordan visitorene etterlever disse sju elementene. Et eksempel kan være hvordan innsatte oppfatter samtalene som fortrolige og at de får mulighet til å få uttrykk for følelsene sine. Et annet eksempel er hvordan innsatte oppfatter å bli møtt med en aksepterende og ikke-dømmende holdning. Analysen har også illustrert hvordan visitorene etterstreber kontrollert følelsesmessig involvering. I tillegg har jeg presentert eksempler på hvordan visitorene retter seg inn mot den enkelte innsattes særegne situasjon, og hvordan visitorene forsøker å ivareta den innsattes selvbestemmelsesrett. Et av punktene visitorene i aller høyeste grad kjennetegnes av er å demonstrere ekte innlevelse.

Samtidig har jeg illustrert hvordan enkelte visitorer med utsagn som ” du har din profesjonalitet i andre som er ansatt her i fengselet [...] jeg er her som helt vanlig person.” forsøker å avgrense seg selv fra et profesjonelt domene. De både er og er ikke profesjonelle. De omtaler seg med betegnelser som ”vanlig person” og ”hverdagsmenneske”, subjektposisjoner som både kan la dem legge krav på egenskaper som utenforstående og la dem fremstå som genuint engasjerte overfor de innsatte. I følge Sivesind (2007) kan frivillige bidragsytere i noen sammenhenger møte folk som trenger hjelp med en annen troverdighet og et større engasjement enn dem som er betalt for å gjøre det, noe som kan synes å være tilfelle for visitortjenestens virksomhet.

Visitormøtene tilbyr de innsatte nye subjektposisjoner

Det synes som at det i utgangspunktet er store statusforskjeller mellom innsatte og visitorer. Disse forskjellene blir underbygget av retningslinjene for visitortjenesten. I deler av kursmaterialet konstrueres den innsatte som en person visitoren må beskyttes fra, både fordi den innsatte kan være farlig eller kan prøve å lure visitoren til for eksempel å smugle inn narkotika i fengselet (Norges Røde Kors, 2008). I tillegg konstrueres den innsatte som en visitoren ikke kan ha en relasjon til etter soninga eller si hei til hvis visitoren skulle møte den innsatte på gata (Norges Røde Kors, 2006). Dette kan, også i konkret betydning, konstruere den innsatte som en man ikke kan være venn med.

Jeg har illustrert hvordan visitorbesøkene muliggjør andre måter å forstå seg selv på for de innsatte. Ved å etterligne det "vanlige" mennesker gjør under visitorbesøkene får de innsatte mulighet til å forstå seg selv nettopp som vanlige mennesker. De innsatte får for eksempel mulighet til å prate om dagligdagse emner med mennesker de selv oppfatter som "normale". Et annet eksempel er hvordan de innsatte får mulighet til å konstruere seg selv som vert (og i noen tilfeller gjest) og i prosessen gjøre krav på de positive egenskapene som forbindes med disse subjektposisjonene. Hammerlin og Mathiassen (2006) påpeker i sin undersøkelse av kontaktbetjentordningen viktigheten av å se de innsatte som noe mer enn deres fangeidentitet, og anerkjenne at de er mennesker som har behov og interesser som alle andre. Dette kan det synes som visitorene lykkes med. I tillegg tyder datamaterialet på at visitoren også får et utbytte av visitorbesøkene, som kan tenkes å gjøre subjektposisjonen medmenneske mer tilgjengelig for de innsatte. Det at de innsatte oppfatter at visitorene møter dem med en ikke-dømmende holdning åpner for subjektposisjoner av typen "en normal person som har gjort noe dumt" og "en alminnelig person" fremfor "person som sitter i fengsel."

Kan visitorene bidra med rehabilitering og kompensasjon for soningsskader?

Innledningsvis trakk jeg frem hvordan visitortjenesten kan tenkes bidra å til de innsattes rehabilitering og kompensere for soningsskader, en oppfatning det allerede finnes støtte for (Bergem, 1999; Bjelland, 2006; St. meld. nr. 37, 2007-2008). Denne studien kan belyse dette ytterligere. Jeg har illustrert hvordan visitoren kan oppfattes som en representant for "det virkelige livet utenfor fengselet". Dette kan bidra til at den innsatte holder kontakten med samfunnet utenfor. Et eksempel på dette er hvordan visitoren kan være et alternativt referansepunkt, som gir den innsatte tilgang til forståelsesformer de kan komme til å møte på når de en gang kommer tilbake til samfunnet. Samtidig kan visitoren bidra med glimt fra hvordan de selv lever livet sitt utenfor murene. Begge disse bidragene kan tenkes å bidra til rehabilitering av den innsatte.

Det kan også synes som om visitortjenesten kan bidra til å motvirke flere av soningskadene man finner på "fangenes tapsliste" (Hammerlin, 2009, s. 85-86). Av disse virker det hensiktsmessig å trekke frem punkter som sosial isolering, passivisering og at personlig integritet og sosial identitet svekkes. Visitortjenesten er til for å hjelpe de som føler seg ensomme og ønsker noen å snakke med. I kraft av å være der som en samtalepartner de innsatte opplever en god relasjon til, fremstår det som om visitoren kan minske de innsattes opplevelse av sosial isolasjon. Det synes også som om visitorene kan motvirke passivisering

av de innsatte. Dette kommer for eksempel til uttrykk gjennom hvordan enkelte av visitorene er opptatte av å motivere de innsatte til alt fra å lese en bok til å ta utdanning i fengselet. Et område visitorene i stor grad kan bidra på er styrking av sosial identitet og personlig integritet. Jeg har illustrert hvordan visitorbesøkene åpner for andre subjektposisjoner enn ”kategori innsatt”. I tillegg peker datamaterialet på hvordan visitorene er opptatte av og kan være dyktige til å ivareta den innsattes personlige integritet. Dette kan illustreres med hvordan visitorene søker å utjevne statusforskjeller under visitorbesøkene, og hvordan de innsatte oppfatter at visitorene møter dem med en ikke-dømmende holdning.

Videre forskningsspørsmål

Det finnes så vidt jeg vet ingen studier som har tatt for seg hvordan visitortjenesten oppleves for de som sitter i varetekt med brev- og besøksforbud. Dette er en gruppe som Norges Røde Kors selv har utpekt som en av de mest utsatte gruppene, og det er rimelig å anta at varetekt er en såpass annerledes soningsform at det vil være vesensforskjeller i forhold til hvordan visitortjenesten oppleves enn under annen soning. En annen utsatt gruppe Norges Røde Kors retter fokus mot er de som soner i norske fengsler og ikke kan norsk i det hele tatt. Visitortjenesten gjør en innsats for å rekruttere visitorer som snakker flere språk, og det hadde vært interessant å undersøke hvordan visitortjenesten oppleves av denne gruppen.

Det kunne også vært hensiktsmessig å gjennomføre en bredere undersøkelse av visitortjenesten på landsbasis, med fokus på å sammenligne visitortjenestens virksomhet ved de forskjellige fengslene. Etter å ha fordypet meg i visitortjenestens virksomhet i ett år har jeg dannet meg en oppfatning om at det kan være vesentlige forskjeller mellom hvordan visitortjenesten arter seg på de ulike fengslene. Her kan det tenkes at en rekke ulike dimensjoner spiller inn, som for eksempel hva slags type dommer de innsatte på det enkelte fengselet soner, hvor lenge fengselet har hatt aktiv visitortjeneste, hvilke andre tilbud det finnes for de innsatte ved de ulike fengslene, hvordan visitorbesøkene blir tilrettelagt og fengselsadministrasjonens relasjon til Norges Røde Kors.

En tredje problemstilling som kunne vært aktuell å undersøke er hvordan tidligere innsatte som har benyttet seg av visitortjenesten har opplevd å komme tilbake til samfunnet etter endt soning. En mulighet er å gjøre en komparativ analyse som sammenligner denne gruppen med innsatte som ikke har benyttet seg av visitortjenesten.

Konklusjon

Det er ingen tvil om at både de innsatte og visitorene som deltok i denne studien gir uttrykk for at visitortjenesten er viktig for de innsatte som benytter seg av den. Det er rimelig å tolke dette slik at både innsatte og visitorer opplever effekten som positiv, selv om en slik tolkning må sees i lys av begrensningene ved den valgte metoden og utvalget. Først og fremst synes det som om visitorene kan bidra overfor de innsatte i kraft av å være der som et utenforstående og engasjert medmenneske, som den innsatte kan snakke med og relatere seg til. I tillegg illustrerer analysen hvordan visitorene og de innsatte i samspill konstruerer formen for visitorbesøkene, der både de innsattes behov og visitorenes tolkning av retningslinjene spiller inn. Eksempler på behov de innsatte gir aktivt uttrykk for kan være behovet for å få et alternativt perspektiv på dommen fra noen de oppfatter som utenforstående, behov for å få utløp for frustrasjoner og et behov for å kunne legge dom og status som innsatt midlertidig til side og bli møtt som et ”vanlig” medmenneske. Visitorene kan forme visitorbesøkene for eksempel gjennom hvordan de åpner eller lukker for samtaler om dom og forbrytelse, eller hvordan de gjør bruk av erfaringer fra arbeidslivet.

Videre fremkommer det av analysen at visitortjenesten kan bidra til å rehabilitere de innsatte og motvirke soningsskader. Gjennom visitoren får den innsatte opprettholdt kontakt med samfunnet utenfor murene. Visitoren bidrar til å dempe den innsattes oppfattelse av sosial isolasjon, til å aktivisere den innsatte og styrke den innsattes sosiale identitet og personlige integritet.

Analysen tyder på at de fleste visitorene på et eller annet nivå strever med å balansere det som skal være et ”kontrollert” men samtidig ”nært” forhold til de innsatte. Dette kan tolkes som et uttrykk for betydelig empati overfor de innsatte, parallelt med at visitorene forsøker å bevare sin lojalitet til Røde Kors og samtidig ivareta behov for egne grenser. Det synes som om de innsatte opplever et genuint engasjement hos visitoren, og en evne til å møte de innsatte med en ikke-dømmende holdning. Flere av de innsatte reflekterer over hvordan det kreves en spesiell type menneske for å utføre oppgaven som visitor. I lys av dette kan visitorene sees på som ”profesjonelle medmennesker”. En slik beskrivelse underbygges av likheten mellom Kokkinns (2005) beskrivelse av en ideell relasjon mellom klient og sosialarbeider, og visitorrelasjonene denne studien har gitt innblikk i. Samtidig er rollebetegnelsen ”profesjonelt medmenneske” et eksempel på hvor vanskelig det kan være å fange opp visitortjenestens dynamikk med enkle begreper. Visitoren kan sees på som profesjonelle medmennesker, men de er samtidig ikke profesjonelle i ordets alminnelige

forstand. Denne tvetydigheten kommer også til uttrykk gjennom hvordan visitorene tolker og forholder seg til retningslinjene noe ulikt. Det kunne derfor vært fordelaktig for Røde kors å forsøke å tydeliggjøre retningslinjene ytterligere.

Litteraturliste

- Album, D. (1996). *Nære fremmede - pasientkulturen i sykehus*. Oslo: TANO.
- Alnæs, Ø. (2006). *Fengsel - forbryterskole eller rehabiliteringsanstalt*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter.
- Asplund, J. (1987). *Det sociala livets elementära former*. Göteborg: Korpen.
- Augoustinos, M., Walker, I., & Donaghue, N. (2006). *Social Cognition - An Integrated Introduction* (2. utg.). London: Sage.
- Bergem, K. V. (1999). *Medmennesker - den beste medisin*. Oslo: Humanist Forlag.
- Bjelland, V. (2006). *Et vindu mot verden - om møtet mellom innsatt og frivillig i Visitortjenesten*. Hentet fra <http://www.duo.uio.no/sok/work.html?WORKID=49791>
- Burr, V. (1995). *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- Chapman, E., & Smith, J. A. (2002). Interpretative Phenomenological Analysis and the New Genetics. *Journal of Health Psychology*, 7(2), 125-130.
- Christie, N. (1975). *Hvor tett et samfunn?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Christie, N. (1982). *Pinens begrensning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Clare, L., Rowlands, J., Bruce, E., Surr, C., & Downs, M. (2008). The Experience of Living With Dementia in Residential Care: An Interpretative Phenomenological Analysis. *The Gerontologist*, 48(6), 711-720. doi: 10.1093/geront/48.6.711
- Edwards, D. (1997). *Discourse and Cognition*. London: Sage Publications.
- Edwards, D., & Potter, J. (1992). *Discursive Psychology*. London: Sage Publications.
- Ericsson, K. (2002). Fengselets tid - og livets. I B. Sætersdal & K. Heggen (Red.), *I den beste hensikt? - "Ondskap" i behandlingssamfunnet* (s. 75-95). Oslo: Akribe Forlag.
- Flick, U. (2006). *An introduction to qualitative research* (3. utg.). London: Sage Publications.
- Friestad, C., & Skog Hansen, I. L. (2004). *Levekår blant insatte (Fafo-rapport 429)*. Oslo: Fafo.
- Galtung, J. (1959). *Fengselssamfunnet - Et forsøk på analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Goffman, E. (1967). *Anstalt og menneske - den totale institution socialt set*. København: Paludan.
- Hammerlin, Y. (1994). Tidsglimtet - et fengselssystem eller kriminalomsorg i endring? I I. M. Fridhov, H. Føsker & Y. Hammerlin (Red.), *Festskrift til Kåre Bødal* (s. 87-108). Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter.

- Hammerlin, Y. (2009). *Selvord og selvmordsnærhet i norske fengsler - Selvmordsforebyggende arbeid i fengsel*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter.
- Hammerlin, Y. (2010). Å bryte livet i fengsel. *Suicidologi*, 15(2), 20-29.
- Hammerlin, Y., & Mathiassen, C. (2006). *Før og nå - om konsekvensene av organisatoriske endringer for samhandling mellom fanger og betjenter i et utvalg av lukkede fengsler*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter.
- Hundeide, K. (2004). Omsorg og overgrep i og utenfor sonen for intimitet. I H. E. Nafstad (Red.), *Det omsorgsfulle mennesket: Et psykologisk alternativ* (s. 83-117). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kokkinn, J. (2005). *Profesjonelt sosialt arbeid* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kriminalomsorgen. (2010). Kriminalomsorgens årsstatistikk, 2010. fra <http://www.kriminalomsorgen.no/getfile.php/1640752.823.befyrrfee/%C3%A5rsstati stikk+2010+bruk.pdf>
- Kriminalomsorgen. (2012). Kriminalomsorgen.no : Fengsel med høyt sikkerhetsnivå. Hentet 16.3, 2012, fra <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=430468>
- Larrain, A., & Haye, A. (2012). The discursive nature of inner speech. *Theory & Psychology*, 22(1), 3-22. doi: 10.1177/0959354311423864
- Lock, A., & Strong, T. (2010). *Social Constructionism - Sources and Stirrings in Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nes, S. (2006). *Identitetsdannelse i en frivillig organisasjon - et sosialt læringsperspektiv*. Hentet fra <http://www.duo.uio.no/sok/work.html?WORKID=42143>
- Norges Røde Kors. (2006). *Visitorhåndboken*. Oslo: Norges Røde Kors.
- Norges Røde Kors. (2008). *Kursveiledning for Visitortjenesten*. Oslo: Norges Røde Kors.
- Parker, I. (2002). *Critical Discursive Psychology*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Potter, J. (1996). *Representing Reality - Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: Sage Publications.
- Quinn, C., Clare, L., Pearce, A., & van Dijkhuizen, M. (2008). The experience of providing care in the early stages of dementia: An interpretative phenomenological analysis. *Aging & Mental Health*, 12(6), 769-778. doi: 10.1080/13607860802380623
- Reid, K., Flowers, P., & Larkin, M. (2005). Exploring lived experience. *The Psychologist januar 2005*, 18(1), 20-23.

- Schlosser, J. A. (2008). Issues in Interviewing Inmates - Navigating the Methodological Landmines of Prison Research. *Qualitative Inquiry* December 2008, 14(8), 1500-1525. doi: 10.1177/1077800408318325
- Sivesind, K. H. (2007). *Frivillig sektor i Norge 1997-2004 - Frivillig arbeid, medlemskap, sysselsetting og økonomi*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Skardhamar, T. (2002). *Levekår og livssituasjon blant innsatte i norske fengsler*. Hentet fra <http://www.duo.uio.no/sok/work.html?WORKID=3841>
- Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis - Theory, Method and Research*. London: Sage Publications.
- Smith, J. A., & Osborn, M. (2007). Pain as an assault on the self: An interpretative phenomenological analysis of the psychological impact of chronic benign low back pain. *Psychology & Health*, 22(5), 517-534. doi: 10.1080/14768320600941756
- Solheim, J. (1990). "Kjønn, språk og selvreferanse". *Nytt om kvinneforskning*, 2, 38-47.
- St. meld. nr. 27 1997-1998. (1998). *Om kriminalomsorgen*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/19971998/Stmeld-nr-27-1998-.html?id=191585>.
- St. meld. nr. 37 2007-2008. (2008). *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-37-2007-2008-.html?id=527624>.
- Statistisk Sentralbyrå. (2012). *Fengslinger, 2010*. Hentet 8.3, 2012, fra <http://ssb.no/fengsling>
- LOV 2001-05-18 nr 21: Lov om gjennomføring av straff mv. (Straffegjennomføringsloven) (2001).
- Toverud, R. (2002). Våre helstøpte mangfoldige selv - Et både-og-perspektiv på psyke og kultur. I K. Thorsen & R. Toverud (Red.), *Kulturpsykologi - Bevegelser i livsløp* (s. 34-54). Oslo: Universitetsforlaget.
- Toverud, R., Thorsen, K., Gulbrandsen, L. M., Andenæs, A., Hjort, H., Jensen, T. K., & Skjær Ulvik, O. (2002). Kulturpsykologi - utgangspunkt, mål og framkomstmidler. I K. Thorsen & R. Toverud (Red.), *Kulturpsykologi - Bevegelser i livsløp* (s. 17-33). Oslo: Universitetsforlaget.
- Willig, C. (2008). *Introducing Qualitative Research in Psychology* (2. utg.). Berkshire: McGraw-Hill.
- Winther Jørgensen, M., & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Wollebæk, D., & Sivesind, K. H. (2010). *Fra folkebevegelse til filantropi? - Frivillig innsats i Norge 1997-2009*. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Vedlegg

Vedlegg 1

Bestemmelser for Røde Kors' visitortjeneste gitt av Norges Røde Kors

(Gitt av landsrådet for Besøktjenesten 2003)

1. En Røde Kors-visitor må være medlem av Norges Røde Kors og må ha vært gjennom intervju og visitorkurs. Nedre aldersgrense er 25 år. Visitorutvalget godkjenner nye visitorer.
2. Røde Kors-visitoren kan begynne sin tjeneste når han/hun har fått legitimasjons-kort som visitor og gjort avtale om besøk med fengsel/visitorutvalg. Visitorutvalget skal sørge spesielt for at den nye visitoren får god oppfølging rundt det første møtet med den innsatte. Visitoren har ansvar for at den innsatte informeres om hvilke rammer som gjelder for visitortjenesten.
3. Leder for visitorutvalget har ansvaret for at det blir utstedt legitimasjonskort med bilde. Legitimasjonskortene/bildene må fornyes etter behov. Når en visitor slutter eller går ut i en lengre permisjon, skal legitimasjonskort og tjenestenål innleveres til visitorutvalget. Tap av legitimasjonskort skal straks meldes til leder av visitorutvalget, som umiddelbart varsler fengselet og Besøktjenestens lokale ledd. Legitimasjonskort og tjenestenål er Røde Kors sin eiendom, og kan inndras når visitorutvalget fatter beslutning om det.
4. Røde Kors-visitoren skal besøke den innsatte regelmessig etter de regler som er gitt av Røde Kors, Kriminalomsorgens Sentrale Forvaltning, samt bestemmelser gitt av det enkelte fengsel.
5. Røde Kors' visitorer besøker innsatte i fengsel, og de kan arrangere eller delta på fellestilstelninger i fengselet. Røde Kors-visitoren skal ikke delta i andre aktiviteter knyttet til innsatte. Eventuelle spørsmål om annen aktivitet knyttet til innsatte, må i godt tid særskilt tas opp med visitorutvalget, som i samarbeid med fengselet vurderer om unntak kan gjøres. I kontakt med innsatte og fengselsansatte, opptrer visitoren på vegne av Røde Kors sin visitortjeneste, og ikke som privatperson.
6. Røde Kors-visitoren skal ikke ta med seg noe til eller fra den innsatte ut over det som Kriminalomsorgens Sentrale Forvaltning og det lokale fengsel tillater i sine regler. Gaver til den innsattes fødselsdag eller til jul skal på visitorens eget initiativ forevises fengselet til godkjenning.
7. Visitoren skal skaffe seg grundig informasjon om sitt ansvar og sørge for faglig oppdatering ved blant å annet delta i samlinger arrangert av visitorutvalget eller lokalforeningen.

Dersom en Røde Kors-visitor har vært ute av tjeneste i en lengre periode, foretas en startsamtale med utvalgsleder/visitorutvalg før ny oppstart. Det kan stilles krav om deltakelse på nytt kurs dersom en visitor har vært ute av tjeneste i flere år.

8. Røde Kors-visitorer har taushetsplikt, unntatt når liv og helse står på spill. Taushetsløftet skal underskrives før tjenesten starter, og gjelder også etter at visitoren har sluttet i tjenesten
9. Ved brudd på regelverket som gjelder for tjenesten, er visitoren personlig ansvarlig.
10. Visitorforholdet opphører ved løslatelsen. Besøkene kan avsluttes tidligere dersom den innsatte eller visitoren ønsker det. Dersom visitorutvalget/fengselet finner det nødvendig, kan de beslutte at et visitorforhold opphører uten ”oppsigelsestid”.

Kilde: Norges Røde Kors. (2006). *Visitorhåndboken*. (s. 12-13) Oslo: Norges Røde Kors

Vedlegg 2

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en masteroppgave

Jeg er masterstudent i kultur- og samfunnspsykologi ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for denne oppgaven er Røde Kors sin visitortjeneste, og jeg er interessert i hvordan både visitorer og innsatte opplever og oppfatter denne tjenesten. Formålet med prosjektet er å få større innblikk i hvordan det er å være del av møtene som foregår mellom visitorer og innsatte. Dette er informasjon som vil være verdifull for Røde Kors og hjelpe dem med å videreutvikle visitortjenesten.

For å finne ut av dette ønsker jeg å intervju ca. 10 innsatte og ca. 5 visitorer. Som visitor får du denne forespørselen gjennom Røde Kors og jeg vil ikke kjenne til navn på noen som blir forespurt før du eventuelt samtykker og etterpå blir satt i kontakt med meg. Spørsmålene vil dreie seg om din egen status som visitor, møtet med den andre parten gjennom visitorbesøkene og relasjonen dere i mellom. Intervjuene vil vare omtrent en time, og jeg kommer til å bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen.

Det er frivillig å delta og du har mulighet til å trekke deg underveis, uten at du trenger å begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert og lydopptaket slettet. Det er ingen andre enn meg og min veileder som vil få tilgang til lydopptaket. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne kjennes igjen i den ferdigstilte oppgaven. Når oppgaven er ferdig, innen sommeren 2012, vil opplysningene anonymiseres og lydopptakene slettes.

Dersom du ønsker å delta i forskningsprosjektet, eller ønsker mer informasjon om prosjektet er det bare å ta kontakt med meg på telefonnummer 93644327, epost: apbrisis@student.sv.uio.no, eller min veileder Erik Carlquist på epost: erik.carlquist@psykologi.uio.no.

Studien er meldt til personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

André de Brisis

Masterstudent ved Universitetet i Oslo

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av visitortjenesten og ønsker å stille på intervju. Jeg forstår studiens formål og at jeg kan trekke meg på et hvilket som helst tidspunkt. I tillegg forstår jeg at personlige opplysninger vil anonymiseres og ikke vil kunne tilbakeføres direkte til meg.

Signatur .....

Dato.....

Vedlegg 3

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en masteroppgave

Jeg er masterstudent i kultur- og samfunnspsykologi ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for denne oppgaven er Røde Kors sin visitortjeneste, og jeg er interessert i hvordan både visitorer og innsatte opplever og oppfatter denne tjenesten. Formålet med prosjektet er å få større innblikk i hvordan det er å være del av møtene som foregår mellom visitorer og innsatte. Dette er informasjon som vil være verdifull for Røde Kors og hjelpe dem med å videreutvikle visitortjenesten.

For å finne ut av dette ønsker jeg å intervju ca 10 innsatte og ca 5 visitorer. Som innsatt får du denne forespørselen gjennom Røde Kors og jeg vil ikke kjenne til navn på noen som blir forespurt før dere eventuelt samtykker og etterpå blir satt i kontakt med meg. Spørsmålene vil dreie seg om din egen status som innsatt, møtet med den andre parten gjennom visitorbesøkene og relasjonen dere i mellom. Intervjuene vil vare omtrent en time, og jeg kommer til å bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen.

Det er frivillig å delta og du har mulighet til å trekke deg underveis, uten at du trenger å begrunne dette nærmere. Som innsatt vil det ikke ha noe å si for dine soningsforhold hvor vidt du velger å delta eller ikke. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert og lydopptaket slettet. Det er ingen andre enn meg og min veilder som vil få tilgang til lydopptaket. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne kjennes igjen i den ferdigstilte oppgaven. Når oppgaven er ferdig, innen sommeren 2012, vil opplysningene anonymiseres og lydopptakene slettes.

Dersom du ønsker å delta i forskningsprosjektet, er det fint om du signerer den vedlagte samtykkeerklæringen og returnerer til gjeldende ansvarlige i fengselet. Hvis det skulle være noe du lurer på kan du ta kontakt med kontaktperson i fengselet.

Studien er meldt til personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

André de Brisis

Masterstudent ved Universitetet i Oslo

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av visitortjenesten og ønsker å stille på intervju. Jeg forstår studiens formål og at jeg kan trekke meg på et hvilket som helst tidspunkt. I tillegg har jeg forstått at personlige opplysninger vil anonymiseres og ikke vil kunne tilbakeføres direkte til meg.

Signatur .....

Vedlegg 4

Intervjuguide visitor

Hvor gammel er du og hvor lenge har du vært visitor for Røde Kors?

Kan du fortelle kort om hva som motiverte deg til å bli visitor?

Kan du si litt om hva du tenker om den rollen du innehar som visitor?

Kan du si litt om førsteinntrykket du fikk av innsatte du har besøkt?

Kan du fortelle litt om hvordan du opplever disse møtene? Hvordan er et helt vanlig møte?

Er det noen av møtene du husker spesielt godt?

Evt, hva tror du er grunnen til at du husker dette møtet så godt?

Har du gjort deg noen tanker om den relasjonen du og den innsatte har?

Hvordan tror du de innsatte oppfatter deg? Kan du si litt om dette?

Hvordan er maktfordelingen i forholdet? Er det en av dere som har mer makt enn den andre?

Hvordan er det å ikke kunne snakke med andre om det de innsatte forteller deg?

Har du tenkt noe på hvordan det blir når den relasjonen dere har en gang tar slutt?

Hva føler du at du får ut av disse møtene?

Hva tror du de innsatte får ut av disse møtene?

Er det noe du savner i forholdet mellom deg og den innsatte?

Hvilke erfaringer tar du med deg videre fra møtene?

Avslutning

Er det noe av det vi har snakket om som du ønsker å utdype?

Er det noe annet du har lyst til å legge til som du synes jeg burde vite eller kanskje ikke har tenkt på å spørre om?

Hvordan synes du det har vært å snakke med meg her i dag?

(Etterspør: selvbeskrivelser, emosjoner, dilemmaer, maktfordeling i relasjonen)

Vedlegg 5

Intervjuguide innsatt

Først gjengi litt informasjon fra informasjonsskrivet. Noen har lyst til å si noe om hvorfor de er her, andre ikke...

Hvor gammel er du?

Hvor lenge har du vært her?

Kan du si litt om hva du tenker om deg selv og din situasjon (som innsatt)?

Kan du si noe om hva som motiverte deg til å få visitorbesøk?

Kan du si litt om hva slags førsteinntrykk du fikk av vedkommende som kommer på visitorbesøk til deg?

Kan du fortelle litt om hvordan du opplever disse møtene? Hvordan er et helt vanlig møte?

Kan du fortelle om ett eller flere av møtene dere har hatt som du husker spesielt godt?

Evt. Hva tror du er grunnen til at du husker akkurat den episoden så godt?

Har du gjort deg noen tanker om forholdet mellom deg og visitoren?

Hvordan tror du visitoren oppfatter deg? Kan du si litt om dette?

Hvordan er maktfordelingen i forholdet? Er det en av dere som har mer makt enn den andre?

Har du tenkt noe på hvordan det blir når den relasjonen dere har en gang tar slutt?

Hva føler du at du får ut av disse møtene?

Hva tror du visitoren får ut av disse møtene?

Er det noe du savner i forholdet mellom deg og visitor?

Hvilke erfaringer tar du med deg videre fra møtene?

Avslutning

Er det noe av det vi har snakket om som du ønsker å utdype?

Er det noe annet du har lyst til å legge til som du synes jeg burde vite?

Hvordan synes du det har vært å snakke med meg i dag?

(Etterspør: selvbeskrivelser, emosjoner, dilemmaer, maktfordeling i relasjonen)

Vedlegg 6

Transkripsjonsnøkkel

F: Forsker

V: Visitor

I: Innsatt

,	Naturlige pauser i setningen
.	Naturlig slutt på setningen
..	kort opphold i prat, eller at det trekkes på siste stavelse i forrige ord
...	lengre opphold i prat
[ ]	Innskytelser av den som ikke snakker
( )	Beskrivelser av ting som skjer under intervjuet
<u>Ord</u>	Ekstra trykk på det understrekede ordet
Or-annet ord annen.	Taleren begynner på et ord eller en ordlyd, men går direkte over til en annen.
Ord-	Taleren begynner på neste ord uten naturlig pause
Ord	Her sammenfaller ordet med et slag i bordet eller lignende.
(x)	Forskeren har ikke klart å tyde hva som har blitt sagt
(x ord/ordlyd x)	Forslag til hva som blir sagt der forskeren har vært i tvil
ord	Lyd
<i>Ord</i>	Viser at et eller flere ord har blitt byttet ut for å sikre anonymisering

Bekreftelser av typen ”ja”, ”mhm” eller ”nei” fra den som ikke snakker er utelatt fra transkripsjonene.

Vedlegg 7

Godkjennelse fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Erik Carlquist
Psykologisk institutt
Universitetet i Oslo
Postboks 1094 Blindern
0317 OSLO

Vår dato: 21.09.2011

Vår ref: 27852 / 3 / KS

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 31.08.2011. Meldingen gjelder prosjektet:

27852	<i>En fortrolig samtale med en nær fremmed - Et innblikk i relasjonen mellom visitor og innsatt.</i>
Behandlingsansvarlig	Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Erik Carlquist
Student	André Paul d'Ailhaud de Brisis

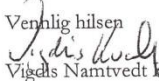
Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.06.2012, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Katrine Utaaker Segadal

Kontaktperson: Katrine Utaaker Segadal tlf: 55 58 35 42
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: André Paul d'Ailhaud de Brisis, Vogts gate 54, 0477 OSLO

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. martin-arne.andersen@uit.no